

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
Західноукраїнський національний університет
Факультет фінансів та обліку
Кафедра фінансів ім. С.І. Юрія

КОТОНІЙ Назарій Юрійович

**Фінансова грамотність і цифрові технології:
аспекти взаємовпливу/Financial literacy and
digital technologies: aspects of mutual influence**

спеціальність: 015 39 – Професійна освіта (015.39 Цифрові технології)
освітньо-професійна програма – Фінансова грамотність

Кваліфікаційна робота

Виконав студент групи
ПОФГм-22
Н. Ю. Котоній

Науковий керівник:
д.е.н., професор, О. В. Дзюблюк

Кваліфікаційну роботу
Допущено до захисту:

“ ” _____ 20__ р.

Завідувач кафедри
_____ А. І. Крисоватий

ТЕРНОПІЛЬ - 2025

ЗМІСТ

ВСТУП.....	3
РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ ФІНАНСОВОЇ ГРАМОТНОСТІ В ЕПОХУ ЦИФРОВИХ ТЕХНОЛОГІЙ.....	7
1.1. Поняття, сутність та основні складові фінансової грамотності.....	7
1.2. Визначення цифрових технологій та їх розвиток у фінансовій сфері.....	12
1.3. Взаємозв'язок між фінансовою грамотністю і цифровими технологіями.....	20
РОЗДІЛ 2. АНАЛІЗ ВПЛИВУ ЦИФРОВИХ ТЕХНОЛОГІЙ НА ФІНАНСОВУ ГРАМОТНІСТЬ.....	24
2.1. Оцінка рівня фінансової грамотності населення України.....	24
2.2. Вплив цифрових технологій на рівень фінансової грамотності.....	29
РОЗДІЛ 3. ВЕКТОРИ ПІДВИЩЕННЯ ФІНАНСОВОЇ ГРАМОТНОСТІ ЧЕРЕЗ ЦИФРОВІ ТЕХНОЛОГІЇ.....	39
3.1. Проблеми цифрової нерівності та фінансових ризиків в умовах цифровізації.....	39
3.2. Перспективи розвитку цифрової фінансової освіти в умовах воєнного часу та відновлення.....	46
ВИСНОВКИ.....	52
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ.....	55

ВСТУП

Актуальність теми. У сучасному світі фінансова грамотність набуває надзвичайно важливого значення. Складність економічних процесів, фінансові ризики, швидка зміна технологій та інструментів, а також глобалізація економіки створюють нові виклики для кожної людини. Від рівня фінансової грамотності населення залежить ефективність управління особистими фінансами, стабільність національних економік і здатність громадян адаптуватися до змін, що відбуваються в економічному середовищі. Тому наявність базових знань з фінансового управління, вміння приймати фінансові рішення в умовах невизначеності, а також розуміння цифрових технологій як інструменту для реалізації цих знань є важливими складовими сучасної фінансової освіти.

Останнім часом цифрові технології не лише проникають у всі сфери економіки, але й змінюють спосіб взаємодії людей з фінансовими інститутами, послугами та інформацією. Цифровізація відкрита для створення нових каналів для навчання та популяризації фінансової грамотності, таких як мобільні додатки, онлайн-курси, платформи для самоосвіти та інші інструменти, що дозволяють людям у будь-який час отримувати необхідну інформацію та розвивати свої фінансові навички. Разом з тим, використання цифрових інструментів у сфері фінансів вимагає від користувачів певних навичок та знань, адже вони можуть стати як ефективним інструментом підвищення фінансової грамотності, так і джерелом фінансових ризиків, якщо ці інструменти використовуються неналежним чином.

Актуальність теми дослідження пов'язана з необхідністю аналізу взаємодії фінансової грамотності та цифрових технологій, що може сприяти покращенню фінансової освіти населення і зменшенню рівня фінансових ризиків, особливо серед уразливих груп населення, таких як молодь, пенсіонери або люди з низьким рівнем доходу. Зокрема, важливо виявити, як цифрові технології

можуть сприяти формуванню більш свідомого та обізнаного ставлення до фінансів і допомогти в навчанні управлінню особистими фінансами.

Питання фінансової грамотності досліджували такі закордонні вчені, як А. Лусарді, О. Мітчелл, В. Курто, які вивчали її формування у розвинених країнах. Б. Бернхайм, Д. Гаррет, Д. Макі висвітлюють довгостроковий ефект від фінансової освіти. Дж. Гастінгс, Б. Мадріан, В. Скімміхорн визначили взаємозв'язок фінансової грамотності, освіти та економічних результатів.

В Україні питання фінансової грамотності досліджують О. Квасниця, О. Куценко, Н. Лозицька, О. Кириленко, С. Коваль, Т. Кізима, А. Климчук, Д. Радзішевська, які оцінюють стан фінансової грамотності в країні та необхідність її підвищення. Л. Птащенко та А. Шабардіна вивчають зарубіжний досвід і визначають шляхи підвищення фінансової грамотності в Україні. О. Блискавка та А. Зеленцова досліджують вплив фінансової грамотності на розвиток національної економіки.

Попри велику кількість досліджень, питання фінансової грамотності залишаються актуальними, оскільки низький рівень знань у цій сфері обмежує споживання фінансових послуг та потенціал економічного зростання.

Метою дослідження є аналіз взаємозв'язку між фінансовою грамотністю та цифровими технологіями, визначенні основних аспектів їхнього взаємовпливу, а також розробці рекомендацій щодо ефективного використання цифрових технологій для підвищення фінансової грамотності серед населення.

Для досягнення мети у процесі дослідження необхідно виконати наступні **завдання:**

- охарактеризувати поняття фінансової грамотності та цифрових технологій;
- дослідити вплив цифрових технологій на рівень фінансової грамотності різних груп населення;
- виявити основні чинники, що сприяють або перешкоджають підвищенню фінансової грамотності за допомогою цифрових інструментів;

- оцінити ефективність існуючих цифрових платформ та інструментів для навчання фінансовій грамотності;
- розробити рекомендації щодо інтеграції цифрових технологій у систему фінансової освіти.

Об'єктом дослідження є фінансова грамотність та цифрові технології як складові сучасного освітнього і економічного середовища.

Предметом дослідження є аспекти взаємовпливу між фінансовою грамотністю та цифровими технологіями, а також ефективність використання цифрових інструментів для покращення фінансової освіти.

Методологічною основою дослідження є системний підхід, який дозволяє дослідити фінансову грамотність та цифрові технології як взаємопов'язані елементи економічної та освітньої системи. Також використані методи порівняльного аналізу, статистичних досліджень, аналізу випадків та експертних оцінок.

Теоретичну та методологічну основу дослідження складають законодавчі та нормативні документи, зокрема, Конституція України, закони України, Кодекс України про адміністративні правопорушення, законодавчі акти, що регулюють сферу фінансової освіти, а також укази Президента України, постанови та розпорядження Кабінету Міністрів України. Важливу роль у формуванні теоретичних засад дослідження відіграють матеріали міжнародних організацій, зокрема звіти та рекомендації Організації економічного співробітництва та розвитку (OECD) та інших міжнародних інституцій, що займаються питаннями фінансової грамотності. Окрім того, основу дослідження складають праці провідних вчених у галузі фінансової освіти, цифрових технологій та економічної теорії, а також монографії, статті в наукових журналах та інші публікації, які висвітлюють питання взаємозв'язку між фінансовою грамотністю та цифровими технологіями.

Наукова новизна роботи полягає у вивченні специфіки взаємовпливу фінансової грамотності та цифрових технологій в умовах сучасної економіки, а

також в розробці рекомендацій щодо оптимізації процесу фінансової освіти з використанням цифрових платформ і інструментів.

Практичне значення дослідження полягає в розробці рекомендацій для органів влади, освітніх установ та організацій щодо впровадження новітніх цифрових інструментів у систему фінансової освіти. Крім того, результати можуть бути використані для створення ефективних навчальних програм та ресурсів, спрямованих на підвищення фінансової грамотності серед різних соціальних груп.

Апробація результатів роботи. Основні положення та висновки, отримані в результаті проведеного дослідження, були апробовані у вигляді публікації тез доповідей на науково-практичних конференціях, ініційованих кафедрою фінансів ім. С. І. Юрія Західноукраїнського національного університету у 2024-2025 роках. Крім того, результати дослідження були представлені на семінарах та робочих зустрічах з фахівцями в галузі фінансів та цифрових технологій, що дозволило отримати позитивну оцінку з боку наукової спільноти та практиків.

Структура роботи включає вступ, три основні розділи, висновки та список використаних джерел. У першому розділі буде розглянуто теоретичні аспекти фінансової грамотності, цифрових технологій та впливу цифрових технологій на фінансову грамотність. Другий розділ аналізує ефективність існуючих платформ і інструментів. Третій розділ містить рекомендації щодо інтеграції цифрових технологій у фінансову освіту.

РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ ФІНАНСОВОЇ ГРАМОТНОСТІ В ЕПОХУ ЦИФРОВИХ ТЕХНОЛОГІЙ

1.1. Поняття, сутність та основні складові фінансової грамотності

Фінансова грамотність є важливим елементом сучасної економічної освіти, що визначає здатність індивідів ефективно управляти своїми фінансами, приймати обґрунтовані фінансові рішення та розуміти економічні процеси, що відбуваються в суспільстві. Вона охоплює знання, навички та переконання, необхідні для правильного управління фінансовими ресурсами як на особистому, так і на сімейному рівні. Сутність фінансової грамотності можна розглядати як інтеграцію знань з таких ключових фінансових аспектів, як заощадження, інвестування, кредитування, страхування та пенсійне забезпечення.

Актуальність цієї проблеми для України є надзвичайно високою, що зумовлено складною економічною ситуацією, наявністю як внутрішніх, так і зовнішніх викликів, а також загальною фінансовою нестабільністю. Однією з ключових причин такої ситуації є недостатній рівень фінансової обізнаності населення, зокрема у питаннях управління особистими фінансами, оподаткування, кредитування, інвестування, а також систем пенсійного, соціального та медичного страхування. З одного боку, зростає популярність фінансових ринків як джерела доходу, зокрема завдяки більш легкому доступу до них, а з іншого боку, з розвитком інтернет-простору набувають популярності шахрайські фінансові схеми, псевдоінвестиційні проекти та фінансові піраміди. Недостатня фінансова обізнаність і відсутність навичок управління фінансовими ресурсами призводять до негативних наслідків, зокрема до погіршення фінансового стану громадян і підвищення ризиків для економічної стабільності країни.

Фінансова грамотність включає такі аспекти, як управління доходами та витратами, знання фінансових продуктів і послуг, розуміння податкової системи, основи інвестування та управління боргами. Недостатній рівень

фінансової грамотності може призвести до перевитрат, заборгованості, неправильного використання кредитних ресурсів та низької фінансової безпеки громадян.

З огляду на актуальність проблеми, важливо проаналізувати підходи різних дослідників до визначення поняття «фінансова грамотність». У таблиці 1 наведено основні трактування цього терміну, запропоновані як вітчизняними, так і міжнародними авторами.

Таблиця 1

Визначення поняття «фінансова грамотність»

Автор	Визначення поняття «фінансова грамотність»
Людвіг Л. Мейсон Д.	Фінансова грамотність – здатність особи приймати обґрунтовані фінансові рішення, які забезпечують її добробут.
Мішель Д.	Фінансова грамотність – наявність знань та навичок, необхідних для розумного управління грошима, кредитами та заощадженнями.
Лусарді А. Мітчелл О.	Фінансова грамотність – здатність розуміти базові фінансові концепції та ефективно управляти власними фінансами протягом усього життя.
Птащенко Л. Шабардіна А.	Фінансова грамотність – важлива складова загальної грамотності громадянина, що охоплює базові знання про бюджет, заощадження, кредити, страхування тощо.
Організація економічного співробітництва та розвитку (OECD)	Фінансова грамотність – це поєднання фінансових знань, навичок, установок і поведінки, необхідних для прийняття обґрунтованих фінансових рішень.
Всесвітній банк	Фінансова грамотність – це здатність людей розуміти фінансову інформацію та використовувати її для прийняття раціональних рішень щодо особистих фінансів.
Національний банк України	Фінансова грамотність – це сукупність знань, навичок і установок, які дозволяють людині приймати ефективні рішення з питань управління особистими фінансами.

*Примітка. Побудовано автором самостійно

Фінансова грамотність є важливим фактором економічного розвитку суспільства та добробуту окремих громадян. Вона передбачає наявність знань і навичок, необхідних для ефективного управління особистими фінансами, прийняття обґрунтованих фінансових рішень та планування майбутніх витрат. Дослідження рівня фінансової грамотності дозволяє виявити основні проблеми та розробити заходи для підвищення фінансової обізнаності серед населення.

Коваль С. зазначає, що фінансова грамотність включає не лише базові знання щодо управління фінансами, а й здатність ефективно застосовувати цифрові фінансові інструменти, що вимагає розуміння їх функціонування та ризиків, притаманних цифровому середовищу [30].

Квасниця О. наголошує на важливості фінансової грамотності в умовах цифровізації, підкреслюючи, що здатність користуватися цифровими фінансовими інструментами та адекватно оцінювати фінансові ризики є необхідною складовою для ухвалення обґрунтованих фінансових рішень у сучасному інформаційному просторі [25].

Згідно з думкою Кириленко О., цифрові фінансові інструменти суттєво змінюють фінансову поведінку населення, однак їх ефективне використання залежить від рівня фінансової грамотності та здатності користувачів протистояти потенційним фінансовим загрозам у цифровому середовищі [26].

Кізима Т. наголошує, що фінансова безпека в цифровому середовищі є важливою складовою фінансової грамотності, оскільки недостатній рівень обізнаності про цифрові ризики та методи їх запобігання може призвести до значних фінансових втрат серед користувачів цифрових фінансових послуг [28].

Аналіз наведених визначень дозволяє виокремити ключові характеристики фінансової грамотності. Вона охоплює розуміння фінансових концепцій, здатність оцінювати ризики та ефективно використовувати доступні фінансові інструменти. Головна мета фінансової грамотності – забезпечення фінансової стабільності та покращення якості життя населення.

Фінансова грамотність впливає на всі аспекти економічної діяльності, сприяючи зниженню рівня заборгованості, підвищенню рівня заощаджень та раціональному використанню кредитних ресурсів. Для оцінки рівня фінансової грамотності населення використовуються різні методи дослідження: анкетування, статистичний аналіз, тестування, моделювання фінансової поведінки.

На рисунку 1 показано основні компоненти фінансової грамотності, що визначають фінансову поведінку населення.

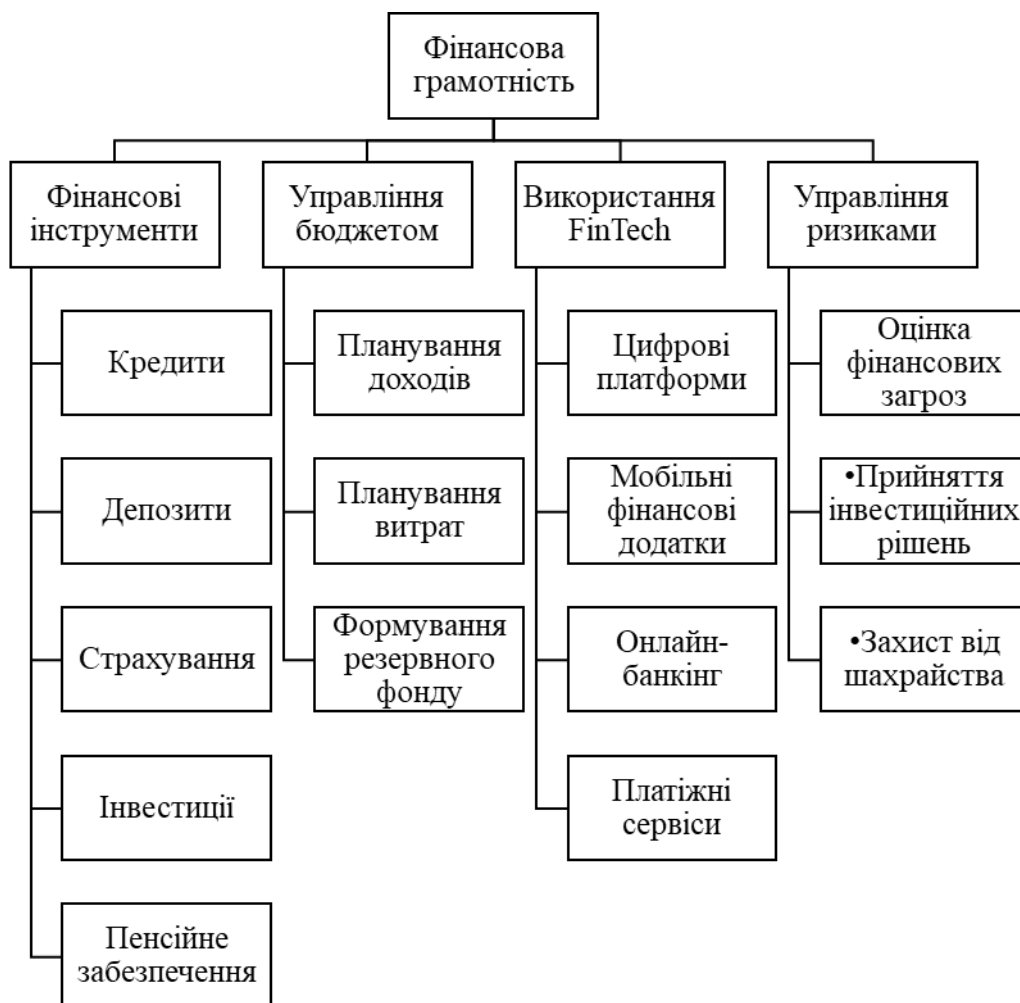

Рис. 1. Основні компоненти фінансової грамотності

*Примітка. Побудовано автором самостійно

Основні складові фінансової грамотності включають:

- знання фінансових продуктів та послуг – включає в себе розуміння основних фінансових інструментів, таких як банківські рахунки, кредитні картки, позики, страхові продукти, інвестиції та інші фінансові послуги. Людина повинна знати, як ці інструменти працюють, їхні переваги та ризики.

- фінансове планування – важливою складовою є здатність планувати особисті фінанси, включаючи бюджетування, заощадження та інвестиції. Це дозволяє людині розподіляти свої ресурси таким чином, щоб задовольняти поточні потреби та досягати довгострокових фінансових цілей.

- розуміння економічних ризиків – фінансова грамотність передбачає усвідомлення різноманітних фінансових ризиків, таких як інфляція, зміни процентних ставок, валютні коливання, а також здатність приймати обґрунтовані рішення щодо їх мінімізації.

- уміння управляти боргами та кредитами – важливою складовою фінансової грамотності є знання принципів кредитування, умов позик, а також здатність ефективно управляти особистими боргами, зокрема правильне використання кредитних карток, пільгових кредитів та можливість уникнути фінансових труднощів через надмірне боргове навантаження.

- інвестування та пенсійне забезпечення – фінансова грамотність включає також знання основних принципів інвестування, управління активами, оцінки ризиків та можливостей на ринку капіталу. Важливим аспектом є також розуміння системи пенсійного забезпечення, принципів накопичення на пенсію та управління заощадженнями на довгострокову перспективу.

Крім того, важливим напрямом дослідження є вивчення рівня фінансової грамотності серед різних соціальних груп населення. Молодь, літні люди та малозабезпечені верстви населення є найбільш вразливими категоріями, які потребують додаткової фінансової освіти та підтримки. Наприклад, серед молоді спостерігається низький рівень обізнаності щодо інвестування та пенсійного забезпечення, тоді як серед літніх людей - складнощі з використанням цифрових фінансових послуг.

Фінансова грамотність для окремих осіб, домогосподарств, бізнесу та суспільства загалом має надзвичайно велике значення. У сучасній, дедалі складнішій та технологічно розвиненій економіці вона відіграє ключову роль у забезпеченні фінансової стійкості й успішного розвитку як на особистому, так і на національному рівні.

Для окремих осіб фінансова грамотність – це можливість приймати обґрунтовані рішення щодо використання власних коштів. Це дозволяє уникати надмірних витрат, ефективно планувати бюджет, накопичувати заощадження та підвищувати рівень добробуту. Фінансово грамотна людина вміє уникати

боргових пасток, не потрапляє в залежність від кредитів і знижує вплив фінансових стресів [24].

Фінансова грамотність у домогосподарствах означає стабільність і безпеку для всієї родини. Вона допомагає планувати бюджет, враховувати ризики, накопичувати для майбутніх поколінь. Грамотні домогосподарства є ефективнішими інвесторами, вкладаючи у продукти, що забезпечують довгострокову стабільність, зокрема пенсійні програми чи нерухомість.

Для бізнесу грамотність працівників запобігає фінансовим помилкам і труднощам. Вони краще управляють власними фінансами, знижуючи ризики стресів. Менеджери та власники бізнесу, які володіють фінансовими знаннями, ефективно планують витрати й інвестиції, знижують ризики, краще орієнтуються в податкових системах і ринкових тенденціях. Це дозволяє уникнути проблем, таких як нестача ліквідності чи банкрутство, і зберігати конкурентоспроможність навіть у кризові періоди.

На рівні суспільства фінансова грамотність є ключовим чинником сталого економічного розвитку. У країнах з високим рівнем обізнаності населення стабільніші фінансові ринки, нижчі рівні заборгованості домогосподарств, активніші заощадження та інвестиції, що сприяє розвитку бізнесу, інфраструктури й інновацій.

Громадяни з високим рівнем фінансової грамотності краще орієнтуються у фінансових продуктах, рідше потрапляють у борги, обережніше ставляться до інвестицій. Це знижує рівень бідності, зменшує навантаження на державний бюджет і потребу у соціальних виплатах. Вони також розуміють важливість податкової дисципліни, що підвищує надходження до бюджету та ефективність державної політики.

На особистому рівні грамотність сприяє формуванню резервних фондів, накопиченню заощаджень, уникненню боргів. Люди краще розподіляють фінансові ресурси, користуються інструментами як-от депозити, акції, фонди, страхування, що знижує ризики і забезпечує стабільний дохід навіть у кризу.

Грамотність також дозволяє ефективно використовувати кредити для досягнення життєвих цілей – купівлі житла, авто, здобуття освіти, започаткування бізнесу. Люди, що розуміють кредитування, обирають вигідні умови, уникають переplat і залежності від банків.

Центральну роль у розвитку фінансової грамотності відіграє освіта. Вона має починатися ще в школі з базових знань про гроші, банки, заощадження, кредити. На вищих рівнях освіти поглиблюються знання про інвестиції, страхування, податки, пенсії. Важливим є не тільки теоретичне навчання, а й практичні навички, зокрема через симулятори фінансових ринків.

Державна політика має підтримувати фінансову грамотність через національні стратегії, інформаційні кампанії, освітні програми. Також важливо забезпечити доступ до фінансових продуктів і послуг – банків, страхування, інвестицій, пенсійних систем через розвиток інфраструктури й захист прав споживачів.

Отже, дослідження рівня фінансової грамотності населення дозволяє визначити слабкі місця та розробити стратегії їх усунення. Підвищення рівня фінансової обізнаності сприятиме економічній стабільності, зниженню рівня боргового навантаження та раціональному використанню фінансових ресурсів. Важливим завданням є формування культури фінансової відповідальності, що є основою фінансової безпеки як окремої особи, так і суспільства загалом.

Фінансова грамотність не лише забезпечує індивідууму можливість ефективно управляти своїми фінансами, але й сприяє розвитку економіки в цілому, адже економічно грамотні громадяни здатні робити більш обґрунтовані фінансові рішення, що впливає на рівень їхнього добробуту та економічну стабільність країни.

1.2. Визначення цифрових технологій та їх розвиток у фінансовій сфері

У сучасному світі цифрові технології відіграють ключову роль у трансформації фінансової системи. Вони сприяють підвищенню ефективності, прозорості та безпеки фінансових процесів, а також відкривають нові можливості для інновацій у банківській справі, страхуванні, інвестуванні та платіжних системах.

Цифрові технології – це сукупність інструментів і методів, що використовують цифрову інформацію для збору, обробки, зберігання та передачі даних. У фінансовій сфері вони забезпечують автоматизацію процесів, оперативне прийняття рішень, ефективне управління активами, а також підвищення якості обслуговування клієнтів. Застосування цифрових рішень дозволяє знижувати витрати, мінімізувати ризики та адаптуватися до швидких змін ринку [15].

З огляду на активне використання цифрових технологій у різних сферах діяльності, зокрема у фінансах, важливо проаналізувати підходи різних дослідників до визначення цього поняття. У табл. 2 наведено основні трактування терміну «цифрові технології», запропоновані як вітчизняними, так і міжнародними авторами.

Таблиця 2

Визначення поняття «цифрові технології»

Автор	Визначення поняття «цифрові технології»
Антонова О.	Цифрові технології - електронний спосіб обробки та передачі інформації за допомогою знаків кодування, що використовуються у комп'ютерній техніці та комп'ютерних технологіях
Берназюк О.	Цифрові технології - технології, в яких застосовуються цифрові сигнали для передачі інформації
Фамілярська Л.	Цифрові технології - технології, що забезпечують процес кодування різного виду інформації, що візуалізується засобами комп'ютерної техніки
Гуржій А., Гуревич Р. Кадемія М.	Цифрові технології - технології вільного доступу до зовнішніх обчислювальних інформаційних ресурсів у вигляді сервісів, що надаються за допомогою мережі Інтернет.

*Примітка. Побудовано автором самостійно

Аналіз різних підходів до визначення поняття «цифрові технології» свідчить про наявність низки спільних ключових характеристик, що є визначальними для розуміння цього феномену. Усі автори та дослідники вказують на те, що цифрові технології ґрунтуються на застосуванні цифрових даних, інформаційно-комунікаційних інструментів, програмного забезпечення та алгоритмів. Основна їх мета полягає у спрощенні, автоматизації та оптимізації різноманітних процесів, пов'язаних з обробкою інформації, прийняттям рішень, управлінням ресурсами та підвищенням загальної ефективності діяльності організацій і підприємств. При цьому цифрові технології активно впроваджуються як у державному, так і в приватному секторах, охоплюючи практично всі галузі економіки та суспільного життя.

Кожне з наданих визначень цифрових технологій акцентує увагу на певних окремих аспектах цього поняття. Серед них – інноваційність, яка проявляється у впровадженні нових рішень і технологічних підходів; мережеву взаємодію, що забезпечує глобальну комунікацію та обмін даними; аналітичні можливості, які дозволяють здійснювати глибокий аналіз великих масивів інформації; а також прикладне значення, що виражається у широкому спектрі практичного використання в різних галузях. Особливо актуальним є використання цифрових технологій у фінансовій сфері, яка є однією з найбільш динамічних та технологічно адаптивних.

У фінансовому секторі цифрові технології відіграють вирішальну роль, оскільки вони забезпечують низку суттєвих переваг:

- це значне підвищення ефективності обробки фінансових операцій, що дозволяє проводити транзакції швидко, точно та з мінімальними витратами;
- цифрові інструменти сприяють автоматизації рутинних процесів, таких як бухгалтерський облік, нарахування податків, обробка платежів тощо;
- їх застосування дозволяє мінімізувати вплив людського фактору, зменшуючи ймовірність помилок і зловживань;

- важливою перевагою є підвищення рівня безпеки та прозорості фінансових операцій, зокрема завдяки використанню технологій блокчейн, шифрування даних і біометричної аутентифікації.

У контексті фінансів цифрові технології можна класифікувати за кількома основними напрямками, кожен з яких має свої особливості впливу на функціонування фінансових інститутів, управління активами, оцінку ризиків, обслуговування клієнтів та інші процеси. До таких технологій належать:

- Інтернет-банкінг та мобільний банкінг – забезпечують клієнтам можливість здійснювати фінансові операції онлайн у будь-який час, з будь-якого місця;

- Фінтех-рішення – новітні технології, які пропонують альтернативу традиційним банківським послугам (електронні гаманці, онлайн-кредитування, краудфандинг тощо);

- Технології блокчейн – використовуються для забезпечення безпеки, прозорості та надійності фінансових транзакцій, особливо в сфері криптовалют та смарт-контрактів;

- Штучний інтелект і машинне навчання – дозволяють аналізувати великі обсяги фінансових даних, прогнозувати ринки, здійснювати автоматичне консультування клієнтів (чат-боти, robo-advisors);

- Big Data – обробка та аналіз великих обсягів інформації для розробки персоналізованих фінансових продуктів та оптимізації ризиків.

Усі ці технології забезпечують новий рівень взаємодії між фінансовими установами та клієнтами, спрощуючи доступ до фінансових послуг, знижуючи витрати, а також створюючи нові моделі бізнесу. Кожна з них виконує специфічні функції і є незамінною у сучасному середовищі, яке вимагає високої швидкості, надійності та інноваційності.

На рис. 2 представлено основні види цифрових технологій, що застосовуються у фінансовій сфері. Першим елементом зазначено Фінтех (FinTech), що об'єднує інноваційні рішення у сфері фінансових послуг, які

базуються на використанні інформаційних технологій. Це широке поняття, яке охоплює всі інші цифрові інструменти, що згадані у схемі.

Далі представлені мобільні додатки та онлайн-банкінг, які забезпечують безперервний та зручний доступ користувачів до фінансових послуг у режимі 24/7. Наступним елементом є блокчейн та криптовалюти, що підвищують безпеку та прозорість транзакцій завдяки децентралізованій природі та використанню смарт-контрактів.

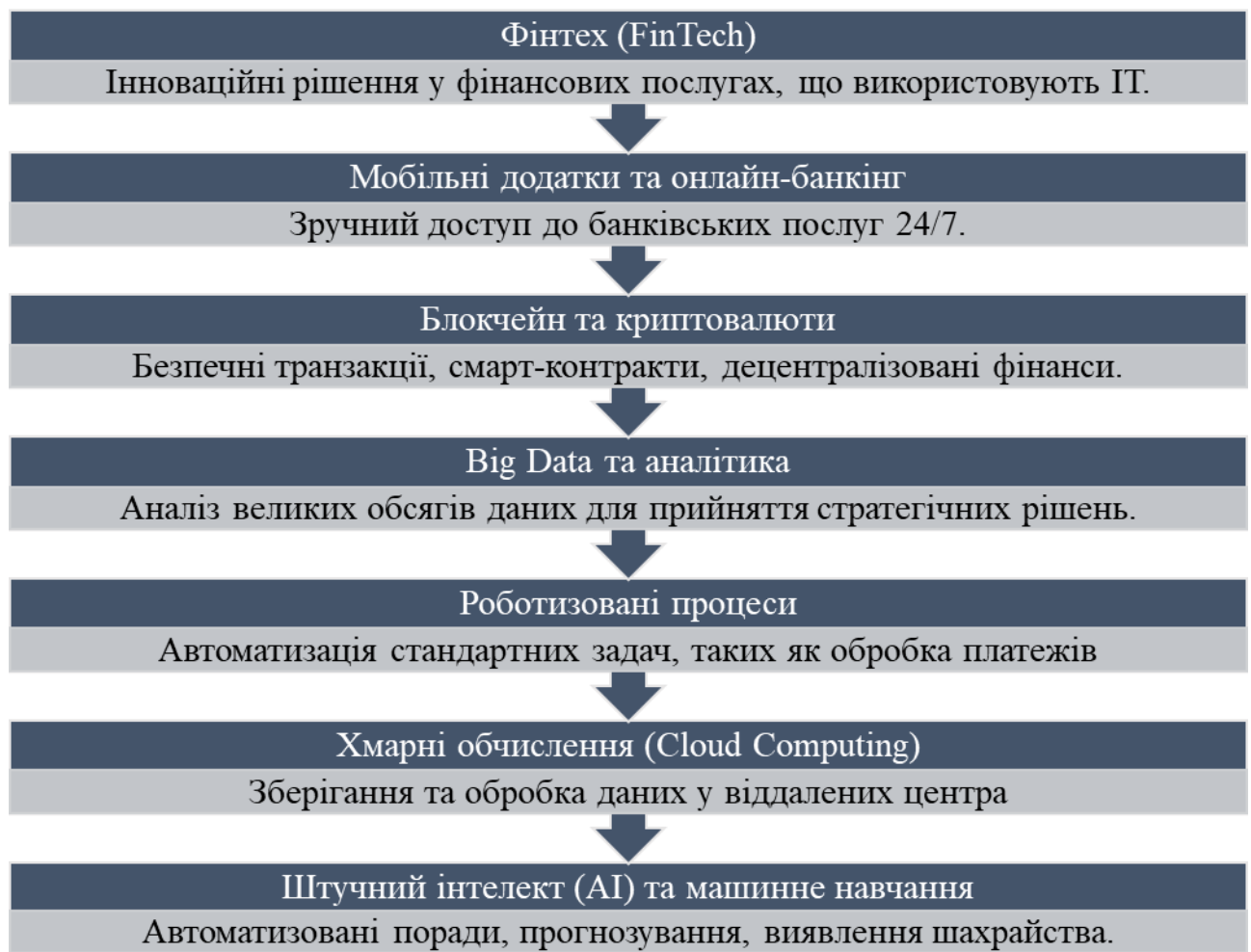

Рис. 2. Види цифрових технологій [21]

Важливу роль у прийнятті рішень відіграють Big Data та аналітика, які дають змогу аналізувати великі обсяги даних та формувати стратегічні висновки. Роботизовані процеси (RPA) спрямовані на автоматизацію рутинних

операцій, таких як обробка платежів, що дозволяє знизити вплив людського фактора та підвищити швидкість виконання завдань.

У схемі також відзначено хмарні обчислення (Cloud Computing), які дозволяють зберігати й обробляти дані у віддалених центрах, забезпечуючи гнучкість і доступність інформаційної інфраструктури. Завершальним елементом є штучний інтелект (AI) та машинне навчання, що сприяють автоматизації складних аналітичних процесів, прогнозуванню фінансових показників та виявленню потенційних випадків шахрайства.

Сучасна фінансова сфера зазнає суттєвих змін під впливом цифрових технологій. Інноваційні рішення на основі інформаційних технологій відкривають нові можливості для банків, страхових компаній, інвестиційних фондів та інших фінансових установ. Вони дозволяють оптимізувати процеси, підвищити швидкість і якість обслуговування клієнтів, а також забезпечити високий рівень безпеки при здійсненні фінансових операцій.

Однією з найбільш динамічних сфер застосування цифрових технологій є банківська галузь. Завдяки впровадженню інтернет-банкінгу та мобільних додатків, клієнти отримали можливість управляти своїми рахунками в режимі реального часу, не виходячи з дому. Онлайн-платежі, перекази коштів, відкриття депозитів, кредитування та інші послуги стали доступними через цифрові канали, що значно зменшило навантаження на фізичні відділення банків [55].

Крім того, широке впровадження штучного інтелекту (AI) дозволило банкам покращити обслуговування клієнтів шляхом використання чат-ботів, які здатні відповідати на запити користувачів у будь-який час доби. Також AI використовується для аналізу кредитоспроможності позичальників, виявлення шахрайських операцій та управління фінансовими ризиками.

Цифрові технології суттєво змінюють і страхову галузь. Завдяки використанню спеціалізованих онлайн-платформ, оформлення страхових полісів стало швидким і зручним. Клієнти можуть обирати продукти,

оформлювати документи та сплачувати за послуги без відвідування офісу страхової компанії.

Використання Big Data дозволяє страхувальникам краще оцінювати ризики та формувати персоналізовані пропозиції. Наприклад, при страхуванні автомобілів аналіз стилю водіння, отриманий за допомогою спеціальних додатків або датчиків, дозволяє визначити індивідуальний рівень ризику та встановити справедливую ціну на поліс.

Інвестиційна діяльність також активно трансформується завдяки цифровим технологіям. На зміну традиційним фінансовим консультантам приходять так звані робот-радники (robo-advisors) – автоматизовані системи, які на основі алгоритмів та аналізу даних надають інвестиційні рекомендації або самостійно управляють портфелем користувача.

Інтернет-платформи для онлайн-інвестування дозволяють навіть початківцям брати участь у фінансових ринках. Користувачі можуть купувати акції, облігації, криптовалюти та інші активи за допомогою мобільних додатків, що працюють цілодобово. Це робить інвестиції більш доступними та демократичними.

Цифровізація значно вплинула на організацію бухгалтерського обліку та управління фінансами в компаніях. Хмарні сервіси для обліку дозволяють вести фінансову документацію в режимі онлайн, забезпечуючи доступ до даних з будь-якої точки світу. Це не тільки зручно, а й підвищує ефективність роботи бухгалтерів та фінансових менеджерів [56].

Автоматизація облікових процесів, зокрема за допомогою роботизованих систем (RPA – Robotic Process Automation), дозволяє значно скоротити час на виконання рутинних операцій, таких як облік витрат, формування звітності, нарахування заробітної плати тощо. Це зменшує кількість помилок і дає змогу зосередитись на стратегічних завданнях.

У фінансовій сфері важливим аспектом є управління ризиками. Цифрові технології дозволяють будувати моделі прогнозування, аналізувати поведінку клієнтів та виявляти потенційні загрози. За допомогою AI та машинного

навчання фінансові установи можуть виявляти підозрілі транзакції, запобігати шахрайству та вчасно реагувати на загрози.

Окрему увагу приділено питанням кібербезпеки. Впровадження блокчейн-технологій, які забезпечують децентралізоване та захищене зберігання даних, відкриває нові можливості для підвищення прозорості фінансових операцій. Смарт-контракти дозволяють автоматизувати виконання угод без втручання третьої сторони, що мінімізує ризик підробок та недотримання умов.

Отже, цифрові технології відіграють ключову роль у трансформації фінансової сфери. Їх впровадження сприяє покращенню якості обслуговування клієнтів, підвищенню ефективності внутрішніх процесів та посиленню безпеки. З кожним роком цифровізація охоплює все більше напрямків, і в майбутньому її значення лише зростатиме. В Україні розвиток цифрових технологій у фінансовій сфері також набуває обертів. Національний банк України активно впроваджує Стратегію розвитку фінансового сектору до 2025 року, в якій одним із пріоритетів визначено цифрову трансформацію банківської системи [41]. Також важливим кроком стало створення концепції «Cashless economy», яка спрямована на скорочення готівкових розрахунків і стимулювання безготівкових операцій. Тому фінансовим установам важливо адаптуватися до нових умов і активно впроваджувати інновації у свою діяльність.

1.3. Взаємозв'язок між фінансовою грамотністю і цифровими технологіями

Розвиток фінансової освіти та підвищення рівня фінансової грамотності населення є важливим і складним завданням, особливо в умовах переходу сучасного суспільства від аналогових технологій до цифрових. В таких умовах змінюються підходи до управління фінансовими ресурсами як на особистому рівні, так і в контексті фінансово-грошових відносин загалом.

Підходи до розуміння понять «фінансова грамотність» і «цифрова грамотність» можуть бути як взаємопов'язаними, так і суттєво різними. Перше

поняття охоплює сукупність знань щодо фінансових ринків, їхнього функціонування та регулювання, а також про професійних учасників, фінансові інструменти, продукти і послуги, які вони пропонують. Крім того, фінансова грамотність включає в себе вміння ефективно використовувати ці інструменти для прийняття обґрунтованих фінансових рішень.

Натомість цифрова грамотність орієнтується на формування у суспільстві навичок і знань, необхідних для успішного функціонування в інформаційному просторі, ефективного керування даними та використання цифрових технологій для оперативного прийняття рішень. Вона передбачає здатність працювати з цифровими інструментами, ресурсами та базами даних для досягнення прогресивних і ефективних результатів у сучасному світі.

Ці два поняття можуть бути інтегрованими, оскільки адаптивність їхнього застосування не обмежується лише «оцифруванням» фінансових продуктів чи послуг, але також включає підвищення ефективності фінансових інструментів за умов обмежених фінансових ресурсів, зокрема через смарт-рішення, які забезпечують швидкість, доступність, простоту та креативність. Це важливо як на державному, так і на муніципальному рівнях для вирішення соціальних проблем.

Цифровізація, як ключовий чинник сучасного розвитку, дедалі глибше інтегрується у всі сфери суспільного життя, зокрема у фінансову. Її прояви в цій галузі виявляються через впровадження сучасних платіжних систем, які сприяють підвищенню швидкості, масштабності та безпеки фінансових операцій. Це забезпечується завдяки застосуванню блокчейн-технологій, криптографічного захисту даних, а також активному використанню інтернет-банкінгу, мобільних додатків та інших цифрових інструментів. Це дозволяє оптимізувати фінансові процеси, підвищити доступність фінансових послуг та зменшити ризики, пов'язані з використанням традиційних фінансових інструментів.

Взаємозв'язок між фінансовою та цифровою грамотністю посилюється на рівні формування спеціальних компетентностей, які поєднують ці дві складові,

що дозволяють користувачам фінансових послуг ефективно приймати рішення на основі цифрової експертності. Враховуючи це, Кабінет Міністрів України 17 січня 2018 року схвалив Концепцію і План дій розвитку цифрової економіки в Україні до 2020 року [44]. Ухвалений План є амбіційним та інноваційним, передбачаючи розвиток Індустрії 4.0, смарт-фабрик, цифрових робочих місць, STEM-освіти, цифрових освітніх послуг, інфраструктури для Інтернету речей, блокчейну, оздоровлення суспільства через eHealth та забезпечення е-безпеки.

Цифровізація всіх галузей економіки та основних сфер життєдіяльності, таких як освіта та медицина, в Україні активно набирає обертів. Держава максимізує інвестиції в розвиток цифрових інфраструктур та інноваційних технологій. Особливу увагу приділено цифровій освіті, оскільки вона є однією з пріоритетних ініціатив. В ухваленому документі широко використовуються терміни «цифрова грамотність», «цифрова компетентність» та «цифровий інтелект», зокрема наголошується на необхідності формування наскрізної (кросплатформової) цифрової компетентності, що включає використання цифрових технологій у навчальному процесі.

У контексті реалізації Концепції розвитку цифрової економіки доцільно було б розробити Програму підвищення фінансової та цифрової грамотності населення. Завдання цієї програми повинні базуватися на ефективній взаємодії між вищими навчальними закладами, закладами середньої та професійної освіти, бізнес-спільнотою, громадськими організаціями, органами влади та фінансовими установами. Для реалізації програми важливими стануть регіональні Центри фінансової та цифрової грамотності, діяльність яких буде спрямована на популяризацію фінансової та цифрової грамотності серед різних соціальних груп, зокрема школярів, студентів, малозабезпечених верств населення та інших громадян. Це сприятиме не лише покращенню рівня знань у цій сфері, а й підвищенню ефективності управління фінансовими ресурсами на особистому та суспільному рівнях [41].

У сучасних умовах фінансова грамотність і цифрові технології дедалі більше інтегруються, створюючи нову парадигму економічної поведінки

громадян. З одного боку, цифровізація відкриває нові можливості для покращення фінансової обізнаності населення, а з іншого – успішне використання цифрових фінансових інструментів вимагає від користувачів базового рівня фінансової грамотності.

Фінансова грамотність у поєднанні з цифровими компетентностями формує так звану цифрову фінансову грамотність, яка охоплює здатність людини ефективно користуватися цифровими інструментами (інтернет-банкінгом, електронними гаманцями, мобільними застосунками, платформами онлайн-інвестування) для управління особистими фінансами, збереження заощаджень, планування бюджету, здійснення інвестицій та захисту від фінансових шахрайств.

Цифрові технології відіграють ключову роль у підвищенні доступності фінансових знань, оскільки:

- забезпечують широкий доступ до інформаційно-освітніх ресурсів (онлайн-курси, вебінари, фінансові калькулятори, інтерактивні симуляції тощо);
- сприяють автоматизації управління фінансами (через мобільні додатки, системи планування бюджету, нагадування про платежі тощо);
- дозволяють користувачам оперативно приймати фінансові рішення на основі аналізу цифрових даних;
- створюють нові ризики (кібершахрайство, фішинг, маніпуляції з криптовалютами), що вимагає підвищення не лише фінансової, а й цифрової безпеки.

Зі зростанням кількості фінансових послуг, що надаються виключно в цифровому середовищі, критично важливо, аби громадяни володіли відповідними компетентностями. Необхідно не лише вміти користуватися цифровими сервісами, але й розуміти механізми їхньої роботи, оцінювати ризики, а також приймати обґрунтовані рішення щодо управління власними фінансами.

Таким чином, фінансова та цифрова грамотність мають спільну мету - формування свідомого, відповідального і компетентного користувача фінансових послуг. Їх поєднання є основою для забезпечення фінансової безпеки особи, підвищення рівня фінансової інклюзії, а також сталого розвитку цифрової економіки в цілому.

РОЗДІЛ 2. АНАЛІЗ ВПЛИВУ ЦИФРОВИХ ТЕХНОЛОГІЙ НА ФІНАНСОВУ ГРАМОТНІСТЬ

2.1. Оцінка рівня фінансової грамотності населення України

Фінансова грамотність є ключовим чинником забезпечення економічної стабільності громадян та розвитку держави загалом. В умовах динамічних змін у фінансовому середовищі, зростання цифрових технологій та розширення доступу до фінансових послуг виникає необхідність підвищення обізнаності населення щодо управління особистими фінансами.

За даними Національного банку України, рівень фінансової грамотності українців за останні роки демонструє позитивну динаміку, однак усе ще залишається нижчим за середній показник країн ЄС. Згідно з дослідженням, проведеним у співпраці з Організацією економічного співробітництва та розвитку (OECD), у 2024 році середній індекс фінансової грамотності українців становив 12,3 з 21 можливого балу, що свідчить про наявність прогалин у розумінні базових фінансових понять, таких як інфляція, кредитування, заощадження та інвестування [2].

Особливо низький рівень фінансової обізнаності спостерігається серед молоді, людей старшого віку та мешканців сільської місцевості. Молоді люди, попри вищий рівень інтересу до цифрових технологій, часто не мають належної бази знань щодо управління особистими фінансами, що обмежує їхні можливості в плануванні бюджету, інвестуванні та ефективному використанні цифрових фінансових інструментів. Люди старшого віку, зокрема, стикаються з проблемами через відсутність достатнього рівня цифрових навичок і обмежений доступ до інтернет-ресурсів, що знижує їхню участь у фінансових процесах, таких як онлайн-банкінг або інвестиції в цифрові активи. Мешканці сільської місцевості, у свою чергу, мають обмежений доступ до фінансових установ та освітніх ресурсів, що значно ускладнює здобуття фінансових знань та навичок.

Це підкреслює необхідність удосконалення державної політики у сфері фінансової освіти та впровадження цільових інформаційно-просвітницьких програм, зокрема із використанням цифрових інструментів. Важливо розробити програми, що надаватимуть можливості для навчання всіх соціальних груп, включаючи інтерактивні курси, онлайн-курси та мобільні додатки, які б охоплювали різні рівні складності та формати навчання для різних вікових груп та регіонів. Програмами повинні бути охоплені не лише великі міста, а й сільські райони, де доступ до традиційних форм освіти обмежений.

Найбільш проблемними сферами залишаються розуміння основ особистого бюджету, принципів кредитування, пенсійного забезпечення, а також користування фінансовими продуктами та послугами. Особливо гостро ця проблема виявляється серед молоді, населення сільських територій, осіб пенсійного віку та соціально вразливих категорій населення.

Рівень фінансової грамотності населення України поступово зростає, однак залишається недостатнім для ефективного управління особистими фінансами в умовах економічної нестабільності, воєнного стану та активного впровадження цифрових фінансових технологій. Відповідно до даних Національного банку України та досліджень, проведених у межах ініціативи OECD INFE (International Network on Financial Education), у 2022–2024 роках спостерігається позитивна динаміка зростання індексу фінансової грамотності. У таблиці нижче наведено загальнонаціональні середні показники:

Таблиця 2.1

Динаміка рівня фінансової грамотності населення України у 2022–2024 роках

Рік	Індекс фінансової грамотності (з 21 балу)	Характеристика змін
2022	11,6	Негативний вплив війни: зниження довіри до фінансових інститутів
2023	12,3	Відновлення освітніх програм, активізація онлайн-кампаній
2024	13,2	Розширення доступу до цифрових фінансових сервісів, запуск нових курсів НБУ

Джерело: побудоване автором на основі [2]

У таблиці 2.1 представлено динаміку зміни індексу фінансової грамотності населення України в період з 2022 по 2024 рік. Згідно з наведеними даними, спостерігається поступове зростання рівня фінансової обізнаності громадян: з 11,6 бали у 2022 році до 13,2 бали у 2024 році за максимально можливої оцінки у 21 бал. Зниження показника у 2022 році обумовлене впливом повномасштабної війни, яка спричинила економічну нестабільність, втрату доходів і зниження довіри до фінансових інститутів. У наступні роки показник почав зростати завдяки активізації державних та освітніх ініціатив у сфері фінансової грамотності.

Зокрема, у 2023 році було відновлено онлайн-програми фінансової просвіти, а у 2024 році розширено доступ до цифрових сервісів та впроваджено навчальні курси Національного банку України. Така динаміка свідчить про позитивні зрушення у напрямі формування фінансово свідомого суспільства, проте актуальними залишаються виклики, пов'язані з регіональною нерівністю та низьким рівнем залучення окремих соціальних груп до фінансової освіти.

Соціологічні дослідження свідчать про те, що значна частина населення не вміє планувати витрати, порівнювати фінансові пропозиції, користуватися інструментами заощаджень та інвестування. Крім того, низький рівень довіри до фінансових установ також знижує зацікавленість громадян у підвищенні власної обізнаності в цій сфері [17].

Серед основних чинників, що впливають на фінансову необізнаність, можна виокремити:

- недостатній рівень економічної освіти у школах та вищих навчальних закладах;
- обмежений доступ до якісної фінансової інформації;
- низький рівень цифрових навичок, що ускладнює використання сучасних фінансових сервісів;
- відсутність системної державної політики у сфері фінансової освіти.

З метою глибшого розуміння рівня фінансової грамотності в Україні доцільно проаналізувати ситуацію в регіональному розрізі. Такий аналіз дозволяє виявити території з найвищим та найнижчим рівнем фінансової обізнаності, а також простежити динаміку змін за останні роки. Регіональні показники суттєво відрізняються внаслідок впливу різних чинників: економічного розвитку територій, доступу до фінансових установ, рівня цифровізації, а також ефективності реалізації освітніх програм. У таблиці нижче подано дані щодо середнього індексу фінансової грамотності в окремих областях України у 2020–2024 роках та стислу характеристику основних тенденцій у кожному регіоні.

Таблиця 2.2

**Регіональні показники фінансової грамотності населення України за
2020–2024 роки**

Регіон	2020	2021	2022	2023	2024	Динаміка та особливості
Київ	13,4	13,8	14,1	14,6	15,1	Стабільне зростання, активне впровадження цифрових сервісів
Львівська обл.	12,6	13,1	13,3	13,8	14,2	Позитивна динаміка, високий рівень освітніх програм
Харківська обл.	12,1	12,5	12,8	13,2	13,6	Розширення онлайн-доступу до фінансових послуг
Дніпропетровська	11,5	11,8	12,0	12,4	12,9	Повільне зростання, проблеми з фінансовою дисципліною
Одеська обл.	11,2	11,6	12,0	12,2	12,4	Середній рівень, низька довіра до банків
Чернівецька обл.	10,4	10,8	11,0	11,2	11,3	Повільне зростання через обмежений доступ до освітніх ресурсів
Закарпатська обл.	10,2	10,5	10,7	10,9	11,0	Найнижчі показники, висока частка готівкових операцій та тіньових практик

Джерело: побудоване автором на основі [39]

У таблиці 2.2 представлено порівняльний аналіз фінансової грамотності населення України у розрізі регіонів за період з 2020 по 2024 роки. Найвищі показники стабільно демонструють Київ та Львівська область – це пояснюється кращим рівнем фінансової інфраструктури, активною участю населення в онлайн-курсах та високим ступенем діджиталізації. Водночас в областях західного регіону, зокрема в Закарпатській та Чернівецькій, фінансова обізнаність зростає повільно, що зумовлено обмеженим доступом до фінансової освіти, меншою кількістю банківських установ та збереженням високого рівня готівкових розрахунків.

Таким чином, проведений аналіз засвідчує позитивну динаміку зростання фінансової грамотності населення України у 2022–2024 роках, що стало можливим завдяки реалізації державних і освітніх ініціатив, активізації цифрових сервісів, розвитку онлайн-навчання та впровадженню проєктів у межах стратегічного партнерства з міжнародними організаціями, зокрема OECD. Водночас важливо враховувати, що повномасштабна війна в Україні негативно позначилася на фінансовій стабільності домогосподарств і викликала потребу в адаптації підходів до фінансової просвіти - з урахуванням нових економічних та безпекових реалій [8].

Окрім загального зростання середнього індексу фінансової грамотності, виявлено суттєві регіональні, вікові та соціальні відмінності, які вказують на необхідність цільового підходу до формування політики у сфері фінансової освіти. Молодь демонструє високий рівень зацікавленості в цифрових фінансових інструментах, проте серед представників старших вікових груп досі переважає низький рівень користування електронними сервісами. Особливої уваги потребують регіони з найнижчими показниками, де обмежений доступ до інтернету, недостатня кількість банківських відділень або низький рівень довіри до фінансових інституцій.

У перспективі важливим завданням держави має стати розробка комплексної національної програми фінансової грамотності, яка поєднуватиме освітні, інформаційні та технологічні інструменти, забезпечить рівний доступ

до знань для всіх верств населення та сприятиме формуванню фінансової культури як основи економічної безпеки громадян. Ці заходи сприятимуть підвищенню загального рівня фінансової грамотності населення, зокрема серед найбільш вразливих груп, і допоможуть зменшити соціальну та економічну нерівність у доступі до фінансових послуг та ресурсів. Зокрема, використання цифрових технологій може стати важливим інструментом для досягнення цих цілей, забезпечуючи доступ до знань навіть в умовах обмеженого фізичного доступу до освітніх установ.

2.2. Вплив цифрових технологій на рівень фінансової грамотності

У сучасному світі цифровізація охопила майже всі сфери життя людини, і фінансова галузь не стала винятком. Цифрові фінансові інструменти – такі як інтернет-банкінг, мобільні додатки, електронні платежі та фінансові технології (FinTech) - докорінно змінили спосіб, у який люди зберігають, витрачають, інвестують та контролюють свої фінанси. Сьогодні фінансова поведінка формується під впливом інновацій, що забезпечують зручність, доступність та оперативність.

Фінансова поведінка – це сукупність дій і рішень індивіда або домогосподарства щодо розпорядження власними фінансовими ресурсами: заощадження, витрати, інвестування, кредитування тощо [34].

У XXI столітті під впливом цифрових технологій відбувається трансформація традиційної фінансової поведінки. Якщо раніше більшість операцій проводилися офлайн – у відділеннях банків, через готівку – то сьогодні переважають цифрові канали, електронні гроші та мобільні сервіси. Поведінка стала швидшою, більш гнучкою та водночас залежнішою від технологій.

У традиційному розумінні фінансова поведінка включала використання готівки, візити до банківських відділень, фізичне ведення обліку доходів і

витрат (у зошитах, блокнотах). Проте цифровізація призвела до суттєвих змін у цьому процесі:

- Автоматизація процесів. Більшість фінансових операцій тепер здійснюються без фізичної участі – платежі, перекази, відкриття рахунків відбуваються онлайн.
- Аналітика в реальному часі. Мобільні додатки надають користувачам можливість бачити структуру витрат та доходів миттєво.
- Фінансова мобільність. Люди можуть керувати своїми фінансами з будь-якої точки світу.
- Психологічні трансформації. Безготівкові платежі змінюють сприйняття вартості грошей, що впливає на імпульсивність витрат.
- Соціальні аспекти. Молодь схильна використовувати цифрові інструменти як частину своєї ідентичності (наприклад, активне використання криптовалют, P2P-переказів).

Загалом, сучасна фінансова поведінка стає більш усвідомленою, гнучкою та динамічною, водночас вимагаючи нових знань і навичок у сфері фінансової та цифрової грамотності.

Цифрові технології суттєво змінюють підходи до фінансової освіти та сприяють підвищенню фінансової грамотності населення. Інтернет, мобільні додатки, онлайн-курси та цифрові платформи відкривають широкі можливості для доступу до фінансових знань, забезпечуючи не лише зручність, а й можливість самостійного навчання в будь-який час та в будь-якому місці. Завдяки інтерактивним методам навчання, зокрема через мобільні додатки, користувачі можуть безпосередньо взаємодіяти з матеріалами, проходити тести, брати участь у фінансових симуляціях, що значно підвищує ефективність засвоєння інформації.

Банківські установи активно впроваджують сервіси дистанційного обслуговування. Мобільні банківські додатки стали не лише зручним способом керування рахунками, але й інструментом для бюджетування, контролю витрат, нагадувань про платежі.

Цифрові фінансові інструменти – це технологічні засоби, які дозволяють здійснювати фінансові операції за допомогою інтернету, смартфонів, платіжних систем та іншого програмного забезпечення [24]. До них належать:

- Онлайн-банкінг
- Мобільні банківські додатки
- Електронні гаманці (Google Pay, Apple Pay, PayPal)
- Фінансові трекери та сервіси обліку витрат
- Платформи для інвестування та кредитування
- Криптовалютні гаманці та децентралізовані фінанси (DeFi)

Онлайн-банкінг дозволяє користувачам здійснювати повний спектр банківських операцій через веб-інтерфейс: перегляд залишку, оплата рахунків, перекази, відкриття депозитів, керування картками. Мобільні банківські додатки є ще зручнішими, дозволяючи миттєво виконувати ті ж операції зі смартфона будь-де і будь-коли.

Електронні гаманці полегшують оплату товарів і послуг онлайн та офлайн через смартфон або інші носимі пристрої. Вони підтримують як банківські картки, так і інші форми поповнення.

Фінансові трекери та додатки обліку витрат (наприклад, Spendee, CoinKeeper, Money Lover) допомагають вести облік фінансів, аналізувати структуру витрат і доходів, планувати бюджет.

Інвестиційні платформи надають доступ до бірж, фондів, криптовалют, що робить інвестування доступним для широкої аудиторії. Вони часто мають освітній контент та аналітику, що сприяє зростанню фінансової грамотності.

Криптовалютні рішення (гаманці, DeFi-платформи) стають частиною нової фінансової екосистеми, яка дозволяє користувачам здійснювати децентралізовані операції без участі традиційних банківських установ.

Таким чином, цифрові фінансові інструменти трансформують фінансові звички та моделі поведінки, роблячи фінанси доступнішими, зрозумілішими й ефективнішими.

Мобільні додатки та цифрові фінансові інструменти все більше інтегруються у повсякденне життя громадян України, сприяючи підвищенню фінансової грамотності та зручності управління особистими фінансами. Вони стимулюють користувачів регулярно перевіряти баланс своїх рахунків, контролювати витрати, а також більш детально аналізувати структуру своїх фінансів. Динаміка зростання популярності онлайн-банкінгу, мобільних платежів та електронних гаманців в Україні за останні роки вказує на широке поширення цих цифрових інструментів серед населення.

Таблиця 2.3 ілюструє рівень користування цифровими фінансовими інструментами в Україні у 2020–2024 роках, зокрема тенденцію до значного зростання популярності онлайн-банкінгу, мобільних платежів та електронних гаманців.

Таблиця 2.3

Рівень користування цифровими фінансовими інструментами в Україні, 2020-2024

Рік	Онлайн-банкінг (%)	Мобільні платежі (%)	Електронні гаманці (%)
2020	45	30	25
2021	55	40	33
2022	65	50	40
2023	73	58	47
2024	80	65	53

Джерело: побудоване автором на основі [39]

У таблиці подано три основні категорії цифрових фінансових інструментів: онлайн-банкінг, мобільні платежі та електронні гаманці. Для кожного з інструментів наведено відсотковий показник користувачів, що свідчить про поширеність їх використання серед українського населення. У 2020 році 45% українців користувалися онлайн-банкінгом, що вже на той час свідчило про значний рівень цифрової трансформації в банківській сфері. До 2021 року цей показник зріс до 55%, що на 10% більше порівняно з попереднім роком, що

вказує на поступове зростання довіри до онлайн-платформ для управління особистими фінансами.

Протягом 2022–2024 років зростання продовжувалося: у 2022 році 65% українців використовували онлайн-банкінг, що на 10% більше порівняно з попереднім роком. До 2023 року цей показник підвищився до 73%, що свідчить про активне поширення онлайн-сервісів серед українців, особливо в умовах воєнного стану та необхідності дистанційного управління фінансами. У 2024 році 80% українців активно користувалися онлайн-банкінгом, що демонструє стабільне зростання рівня цифрової фінансової обізнаності в країні.

У 2020 році 30% користувачів здійснювали мобільні платежі, що було менше, ніж використання онлайн-банкінгу, але все ж вказувало на зростання популярності мобільних технологій у фінансових операціях. У 2021 році рівень користування мобільними платежами зріс до 40%, що вказує на збільшення довіри до мобільних платформ як способу оплати товарів і послуг. У 2022 році 50% українців почали активно використовувати мобільні платежі, а до 2023 року цей показник досяг 58%, що вказує на стійке зростання попиту на мобільні фінансові інструменти. У 2024 році 65% населення використовувало мобільні платежі, що є високим рівнем, свідчить про широке поширення цифрових способів оплати в країні [57].

У 2020 році лише 25% користувачів використовували електронні гаманці, що вказує на їх менш популярне використання порівняно з іншими цифровими фінансовими інструментами. Відсоток користувачів електронних гаманців збільшився до 33% у 2021 році, що свідчить про поступове збільшення попиту на цей інструмент, зокрема для зберігання коштів та проведення онлайн-транзакцій. У 2022 році 40% українців почали активно користуватися електронними гаманцями, що є результатом популяризації таких платформ, як Приват24, Monobank та інші, які пропонують зручний доступ до фінансових послуг через мобільні додатки. У 2023 році цей показник зріс до 47%, а у 2024 році досяг 53%, що демонструє стабільне зростання популярності електронних

гаманців, зокрема серед молоді, яка активно користується ними для повсякденних платежів.

Динаміка використання цифрових фінансових інструментів в Україні протягом 2020–2024 років відображає важливі зміни у фінансовому секторі країни, спричинені впровадженням новітніх технологій та адаптацією до глобальних цифрових тенденцій. Зростання популярності таких інструментів, як мобільні додатки для банківських операцій, платіжні системи та криптовалюти, демонструє значне покращення доступу населення до цифрових фінансових послуг. На рис. 2.1 показано зміну використання цих інструментів упродовж останніх кількох років, що є важливим для оцінки ефективності цифрових трансформацій в Україні.

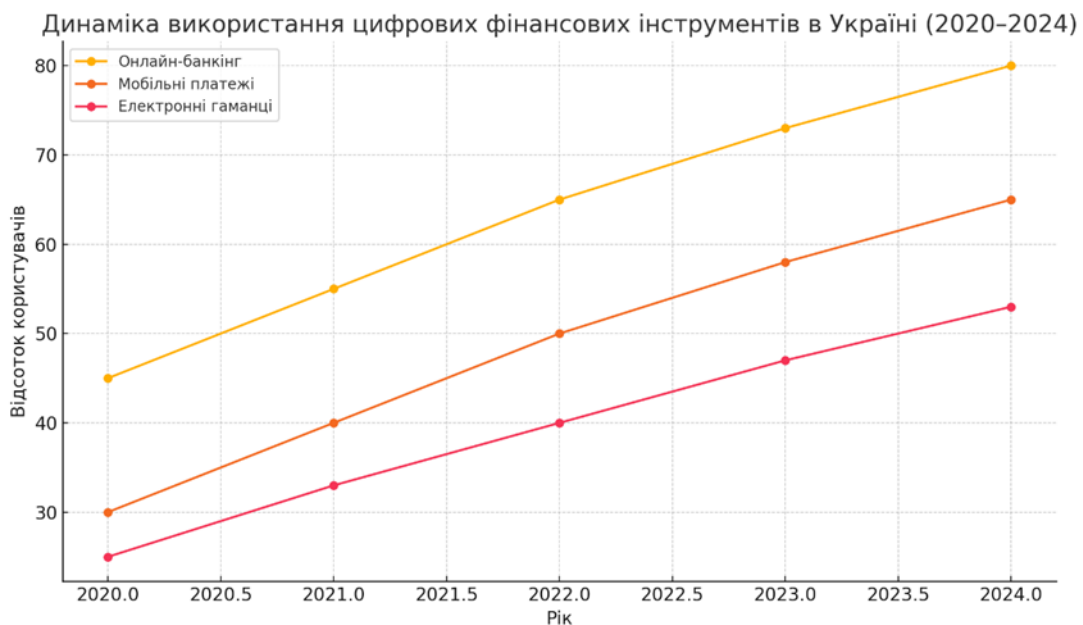

Рис. 2.1. Динаміка використання цифрових фінансових інструментів в Україні, 2020–2024 [45]

На основі графіка простежується чітка позитивна динаміка у використанні всіх трьох цифрових фінансових інструментів. Найбільш інтенсивне зростання спостерігається в онлайн-банкінгу: з 45% у 2020 році до 80% у 2024 році. Це

свідчить про стабільне зростання довіри користувачів до дистанційного банківського обслуговування.

Мобільні платежі демонструють подібну тенденцію - зростання з 30% до 65% – що пов'язано з активним поширенням NFC-технологій, безконтактних карток і зростанням популярності смартфонів. Електронні гаманці також поступово набувають популярності – з 25% у 2020 до 53% у 2024 році, що свідчить про адаптацію населення до нових форм оплати, особливо серед молоді та фрилансерів.

Одним із ключових аспектів, де цифрові технології відіграють важливу роль, є доступність фінансових послуг. Онлайн-банкінг, мобільні платформи для інвестицій, електронні гаманці та цифрові валюти дозволяють людям здійснювати фінансові операції без необхідності фізично відвідувати фінансові установи. Це не тільки зручніше, але й стимулює користувачів до активного вивчення нових фінансових інструментів. Наприклад, через онлайн-платформи можна отримати доступ до інвестиційних можливостей, що раніше були доступні лише для обмеженого кола осіб, що мають доступ до професійних фінансових консультантів.

Цифровізація також сприяє більшій фінансовій прозорості. Зокрема, використання технологій блокчейн для здійснення фінансових транзакцій дозволяє знизити рівень шахрайства та збільшити довіру до фінансових інститутів, що є важливим аспектом для тих, хто не має достатнього досвіду у фінансових питаннях. Крім того, впровадження електронних освітніх ресурсів, таких як платформи типу Diia Education, дає можливість широкому колу користувачів здобувати знання з фінансової грамотності та цифрових фінансів, навіть не покидаючи дому.

Водночас цифровізація також приносить нові виклики. Ризики кіберзлочинності та можливість шахрайства, особливо серед менш досвідчених користувачів, можуть знижувати довіру до цифрових фінансових технологій. Тому важливою складовою фінансової освіти є навчання не лише правильному використанню фінансових інструментів, але й захисту особистих даних та

безпеки в інтернеті. У загальному контексті, вплив цифрових технологій на рівень фінансової грамотності населення є значним, оскільки вони не тільки полегшують доступ до інформації та фінансових послуг, але й стимулюють розвиток нових навичок і поведінки, необхідних для ефективного управління фінансами в сучасному світі.

У процесі стрімкого розвитку цифрових технологій, що охоплює всі сфери суспільного життя, особливої актуальності набуває проблема цифрової нерівності. Незважаючи на загальне зростання рівня цифровізації фінансового сектору, значна частина населення все ще стикається з бар'єрами у доступі до цифрових фінансових послуг. Основними чинниками цифрової нерівності є різний рівень цифрової грамотності серед населення, обмежений доступ до інтернету у сільській місцевості, недостатній рівень технічної інфраструктури, а також фінансові труднощі, що не дозволяють окремим категоріям громадян придбати сучасні цифрові пристрої.

Окрім технічних аспектів, важливим залишається й питання довіри до цифрових фінансових інструментів. Нерідко споживачі уникають використання мобільного банкінгу чи електронних платіжних систем через страх шахрайства або втрати персональних даних. Така ситуація призводить до того, що певні соціальні групи, зокрема люди старшого віку, внутрішньо переміщені особи чи малозабезпечені верстви населення, опиняються поза межами інноваційних фінансових послуг.

Подолання цифрової нерівності є ключовим завданням для державної політики у сфері фінансів та цифровізації. Необхідно забезпечити доступ до цифрової освіти, розширити інтернет-інфраструктуру, а також підвищувати рівень фінансової та цифрової обізнаності населення. Тільки за таких умов цифрова трансформація стане справді інклюзивною та сприятиме розширенню фінансових можливостей для всіх громадян.

У сучасних умовах цифрової трансформації фінансового сектору, питання цифрової нерівності постає як один із ключових викликів для сталого розвитку фінансової інклюзії в Україні. Цифровізація безумовно відкриває нові

можливості – спрощений доступ до банківських послуг, розвиток мобільного банкінгу, онлайн-кредитування, електронні гарантії тощо. Однак разом із цим вона посилює вже наявні соціально-економічні розриви, формуючи новий тип виключення — цифрову нерівність, яка напряду впливає на здатність окремих груп населення користуватись фінансовими інструментами.

Аналіз основних чинників цифрової нерівності в Україні свідчить про кілька структурних проблем [43]:

- Регіональна нерівність. За даними Держстату та Нацбанку України, рівень доступу до стабільного інтернет-зв'язку у сільських громадах залишається значно нижчим, ніж у містах. Відповідно, у мешканців сільських територій часто відсутня можливість користуватися повноцінними онлайн-послугами — як через погану якість з'єднання, так і через обмежену кількість банківських відділень чи терміналів.

- Цифрова грамотність. Рівень базових цифрових навичок в українському суспільстві є вкрай нерівномірним. Люди старшого віку, малозабезпечені верстви, особи з інвалідністю, внутрішньо переміщені особи часто не мають достатньої підготовки для безпечного та ефективного використання цифрових фінансових сервісів. За результатами дослідження USAID (2023), майже 35% українців зізнаються, що ніколи не здійснювали фінансових операцій в онлайн-режимі.

- Економічний бар'єр. Наявність смартфона, стабільного інтернету та навичок користування ними передбачає певний рівень добробуту. У складних соціально-економічних умовах воєнного часу, значна частина населення втратила не лише стабільний дохід, а й інструменти для цифрової взаємодії з банками (пошкоджені або втрачені пристрої, відсутність фінансів для підключення до мережі, вимушене переміщення тощо).

- Недовіра до цифрових фінансів. Частина населення свідомо уникає використання цифрових каналів через побоювання щодо кіберзагроз, витоку персональних даних або фінансового шахрайства. Це особливо актуально в

контексті низької культури захисту персональної інформації та недостатнього рівня інформаційної безпеки.

Ці фактори призводять до того, що цифрова трансформація, замість інклюзії, може поглиблювати нерівність. Люди, які не мають змоги чи навичок користуватися цифровими фінансовими послугами, втрачають доступ до швидких платежів, онлайн-кредитів, гнучких інструментів управління бюджетом, соціальних виплат через «Дію» тощо. Це призводить до фінансового відчуження, що, своєю чергою, зменшує рівень довіри до фінансових інституцій.

Для подолання цифрової нерівності в Україні необхідні системні заходи, серед яких:

- розвиток цифрової інфраструктури в регіонах;
- впровадження освітніх програм з фінансової та цифрової грамотності (особливо в громадах і для вразливих груп);
- популяризація безпечного використання цифрових фінансових послуг;
- створення інклюзивних цифрових рішень, орієнтованих на людей із низьким рівнем цифрової компетенції.

Лише за умов комплексного підходу можливо досягти реальної цифрової інклюзії, де кожен громадянин – незалежно від віку, місця проживання чи соціального статусу – матиме рівний доступ до переваг цифрової економіки.

У результаті проведеного аналізу встановлено, що цифрові технології відіграють ключову роль у трансформації фінансової поведінки населення та підвищенні рівня фінансової грамотності в Україні. Впровадження мобільного банкінгу, електронних платіжних систем, онлайн-банкінгу, цифрових гаманців, освітніх платформ та додатків сприяє розширенню доступу громадян до фінансових послуг і знань.

Таким чином, ефективне поєднання цифрових технологій з програмами підвищення фінансової грамотності, розвитком інфраструктури та інклюзивної політики може стати потужним інструментом формування фінансово

обізнаного суспільства, здатного впевнено орієнтуватися у сучасному цифровому середовищі.

РОЗДІЛ 3.

ВЕКТОРИ ПІДВИЩЕННЯ ФІНАНСОВОЇ ГРАМОТНОСТІ ЧЕРЕЗ ЦИФРОВІ ТЕХНОЛОГІЇ

3.1. Проблеми цифрової нерівності та фінансових ризиків в умовах цифровізації

У сучасному суспільстві цифровізація охоплює майже всі сфери життя, зокрема й фінансову. З одного боку, цифрові технології значно спрощують доступ до фінансових послуг, підвищують швидкість обслуговування та створюють нові можливості для управління особистими коштами. З іншого боку, стрімкий розвиток цифрової економіки супроводжується зростанням цифрової нерівності та появою нових фінансових ризиків, які можуть посилювати соціальну вразливість певних груп населення. Нерівномірний доступ до цифрових ресурсів, недостатній рівень цифрової та фінансової грамотності, а також поширення кіберзагроз формують нові виклики на шляху до побудови інклюзивного та безпечного фінансового середовища. У цьому контексті важливо не лише забезпечити ширший доступ до цифрових технологій, а й мінімізувати потенційні ризики та бар'єри, що перешкоджають їх ефективному використанню.

Цифровізація фінансових послуг, хоча й забезпечує численні переваги, одночасно створює нові виклики, пов'язані з цифровою нерівністю та фінансовими ризиками. Оскільки доступ до сучасних цифрових технологій та інструментів залишається нерівномірним, певні категорії населення виявляються виключеними з процесу цифрової трансформації. Це, у свою чергу, підвищує вразливість до різних фінансових ризиків, таких як шахрайство, кібератаки, неправильне використання цифрових інструментів або нестабільність фінансових інвестицій.

У табл. 3.1 проаналізовано основні проблеми, з якими стикаються користувачі цифрових фінансових послуг, а також супутні ризики і потенційні наслідки.

Таблиця 3.1

Проблеми цифрової нерівності та фінансові ризики в умовах цифровізації

Проблеми цифрової нерівності	Фінансові ризики	Можливі наслідки
Обмежений доступ до цифрових технологій	Шахрайство та кіберзагрози	Втрата фінансових ресурсів, втручання в особисті дані
Низька якість інтернет-з'єднання у сільських районах	Недостатня інформаційна безпека	Зростання випадків кіберзлочинності, атак на персональні акаунти
Відсутність навичок цифрової грамотності	Невірне використання цифрових фінансових інструментів	Втрата коштів через невірні здійснені операції, штрафи
Економічна неспроможність для придбання цифрових пристроїв	Невизначеність і ризики при інвестуванні в криптовалюту	Фінансові втрати через інвестиційні рішення без належного розуміння
Недостатній рівень освіти в галузі фінансової грамотності	Потенційне зловживання персональними даними	Поширення фальшивих новин, збільшення кількості шахрайств з фінансовими даними
Відсутність підтримки для вразливих категорій населення	Залежність від цифрових технологій у фінансових установах	Соціальна ізоляція, втрата доступу до фінансових послуг

Джерело: побудоване автором на основі [30]

Таблиця демонструє ключові проблеми цифрової нерівності та супутні фінансові ризики, що виникають у процесі цифровізації. Така структура дозволяє чітко і зрозуміло представити взаємозв'язок між технічними і соціальними аспектами. Цифровізація фінансових послуг, хоча й забезпечує численні переваги, одночасно створює нові виклики, пов'язані з цифровою нерівністю та фінансовими ризиками. Оскільки доступ до сучасних цифрових технологій та інструментів залишається нерівномірним, певні категорії населення виявляються виключеними з процесу цифрової трансформації. Це, у свою чергу, підвищує вразливість до різних фінансових ризиків, таких як шахрайство, кібератаки, неправильне використання цифрових інструментів або нестабільність фінансових інвестицій. Оскільки цифрові технології поступово стають основним інструментом для взаємодії з фінансовими установами,

важливо враховувати ці проблеми, щоб уникнути поглиблення соціальної нерівності та мінімізувати фінансові загрози.

Цифрова нерівність – це явище, яке виникає внаслідок нерівного доступу до інформаційно-комунікаційних технологій, цифрових послуг та знань між різними соціальними групами, регіонами та країнами. У сучасному суспільстві, де багато життєво важливих процесів переходить у цифрову площину (освіта, медицина, банківські операції, державні послуги), відсутність доступу до технологій означає обмеження у правах і можливостях [18].

Цифрова нерівність має декілька вимірів:

- Інфраструктурний – відсутність або обмежений доступ до інтернету, нестача обладнання.
- Освітній – низький рівень цифрової грамотності.
- Економічний – відсутність фінансової можливості користуватись цифровими послугами.
- Соціально-демографічний – вік, освіта, рівень доходу, місце проживання (місто/село).

Особливо яскраво ці проблеми виявляються при порівнянні цифрового розвитку різних регіонів. У табл. 3.2 показано порівняння цифрової доступності населення України за регіонами, з урахуванням ключових параметрів.

Таблиця 3.2

Показники цифрової доступності населення України за регіонами за 2024 р

Регіон	Доступ до інтернету (%)	Частка домогосподарств з ПК (%)	Рівень цифрової грамотності (%)	Частка сільського населення (%)
Київ	92	89	85	0
Львівська обл.	80	76	71	39
Дніпропетровська обл.	78	72	69	32
Полтавська обл.	70	65	60	45
Чернівецька обл.	62	58	54	52
Закарпатська обл.	60	55	50	57
Середнє по Україні	74	70	66	31

Джерело: побудоване автором на основі [1]

З наведених даних видно суттєву різницю між рівнем цифрової доступності в різних регіонах України. Найвищі показники цифровізації

спостерігаються у столиці (Київ). Практично повне охоплення інтернетом, висока забезпеченість комп'ютерами та дуже добрий рівень цифрової грамотності пояснюються високою концентрацією бізнесу, державних установ та освітніх центрів. Львівська та Дніпропетровська області демонструють хороші, але дещо нижчі показники - це свідчить про регіональні успіхи у впровадженні цифрових технологій, але й про наявність нерівності навіть у межах розвинених регіонів. Полтавська, Чернівецька та Закарпатська області мають значно нижчі показники, особливо в аспекті цифрової грамотності та інфраструктурного забезпечення. Це значною мірою пов'язано з великою часткою сільського населення, де цифрова трансформація проходить повільніше.

Сільське населення має нижчий рівень цифрової інтеграції, що стає додатковим фактором соціальної нерівності: обмеження в доступі до онлайн-освіти, фінансових та адміністративних послуг, медичної допомоги. Дані демонструють, що цифрова нерівність в Україні має чітку регіональну та соціально-демографічну структуру. Її подолання вимагає комплексного підходу – від розвитку інфраструктури до підвищення цифрової грамотності населення.

Цифровізація фінансового сектора, з одного боку, відкриває широкі можливості для інновацій, автоматизації процесів та розширення доступу до фінансових послуг. З іншого боку, вона породжує нову генерацію фінансових ризиків, які мають принципово інший характер, ніж традиційні. Ці ризики пов'язані з використанням цифрових технологій, зростанням обсягів обробки персональних даних, новими каналами комунікації та появою фінансових платформ, які працюють поза межами класичного банківського регулювання.

Основні фінансові ризики цифрової епохи:

1. Кіберризики – це загрози, пов'язані з несанкціонованим втручанням у фінансові системи. Кібератаки можуть призводити до втрати конфіденційної інформації, крадіжки коштів, блокування операцій банків або фінтех-компаній. Одним із найпоширеніших прикладів є фішингові атаки, віруси-зидирники (ransomware), атакування банківських сервісів через DDoS.

2. Фінансове шахрайство – широке використання мобільного банкінгу, електронних гарантів та онлайн-платежів дало поштовх новим формам шахрайства: підміна платіжних реквізитів, створення фіктивних платформ, крадіжка особистих даних через соціальні інженерні методи. Від цих ризиків найбільше страждають люди з низьким рівнем цифрової грамотності.

3. Ризики, пов'язані з нестабільністю фінтех-платформ – фінансові послуги дедалі частіше надають не банки, а приватні компанії та стартапи – фінтех-компанії. Оскільки такі структури часто працюють без достатнього контролю та резервного капіталу, існує ризик банкрутства або недоступності сервісів у критичні моменти.

4. Регуляторні ризики - цифрові фінансові інструменти, як-от криптовалюти або децентралізовані фінансові платформи (DeFi), часто працюють в сірій правовій зоні. Відсутність або несформованість законодавчого поля створює значні ризики для споживачів і державних інститутів.

5. Залежність від технологічної інфраструктури - перебої в роботі серверів, збій хмарних технологій, програмні помилки – усе це може призводити до зупинки банківських послуг, блокування доступу до рахунків або навіть втрати інформації. Технічна вразливість – ще один із важливих факторів ризику в умовах цифровізації.

Особливу небезпеку цифрові фінансові ризики становлять для осіб із низькою цифровою грамотністю – переважно літніх людей, мешканців сільської місцевості, малозабезпечених верств населення. Вони не завжди можуть ідентифікувати шахрайські схеми, не мають навичок захисту особистих даних, а отже, стають потенційними жертвами кіберзлочинців.

У сучасних економічних умовах, що значно ускладнені наслідками повномасштабної війни та зростанням соціального розшарування населення, перед українськими домогосподарствами постають нові виклики, пов'язані із забезпеченням фінансової стійкості. За даними Організації Об'єднаних Націй, станом на кінець 2023 року кількість вимушених українських мігрантів

перевищила 6,35 млн осіб, що становить близько сьомої частини довоєнного населення країни. Водночас чисельність внутрішньо переміщених осіб в Україні перевищила 3,5 млн осіб [48].

Результати соціологічного опитування, проведеного групою «РЕЙТИНГ» у вересні 2023 року, свідчать про суттєве погіршення фінансового становища громадян: понад 60% респондентів зазначили негативну динаміку своїх доходів. Водночас 23% опитаних висловили надію на покращення економічної ситуації упродовж наступного року, 41% не очікують суттєвих змін, тоді як 21% прогнозують її подальше погіршення [31].

У контексті зростання емоційної нестабільності, спричиненої війною, спостерігається активізація фінансового шахрайства. Зловмисники дедалі частіше використовують схеми, що маскуються під благодійну допомогу або соціальні виплати. Згідно з даними опитування, проведеного Національним банком України, з лютого 2022 року жертвами шахрайських дій стали 11% українців [41]. Найпоширенішими способами шахрайства є: махінації під час купівлі чи продажу в інтернеті (52,74%), крадіжка персональних даних (18,57%), злам акаунтів у соціальних мережах (12,04%) та телефонне виманювання конфіденційної інформації (10,18%).

У надзвичайно складних умовах сьогодення зростає потреба у впровадженні комплексних заходів, спрямованих на підвищення рівня фінансової грамотності населення. Важливим кроком у цьому напрямі стало ухвалення у 2024 році Національної стратегії розвитку фінансової грамотності до 2030 року [40]. Під час її розроблення було враховано рекомендації Ради Організації економічного співробітництва та розвитку (ОЕСР) щодо формування фінансової грамотності.

Згідно з визначенням ОЕСР, фінансова грамотність – це «поєднання фінансової обізнаності, знань, навичок, ставлення та поведінки, необхідних для прийняття обґрунтованих фінансових рішень і досягнення індивідуального фінансового добробуту» [3].

Крім того, основу Стратегії становлять результати загальнонаціонального дослідження рівня фінансової грамотності, проведеного Проєктом USAID «Трансформація фінансового сектору» у співпраці з Національним банком України [9].

Метою реалізації зазначеної Стратегії є посилення фінансової стійкості українських домогосподарств та створення умов для підвищення добробуту громадян незалежно від зовнішніх чи внутрішніх обставин. Досягнення цієї мети можливе завдяки консолідації зусиль державних, освітніх, фінансових та громадських інституцій, а також впровадженню широкого комплексу освітніх, інформаційних та інституційних заходів у сфері фінансової просвіти [11].

Успішність цих заходів базується на дотриманні принципів співпраці всіх зацікавлених сторін (табл. 3.3).

Таблиця 3.3

Основні принципи впровадження Національної стратегії фінансової грамотності до 2030 року

Принцип	Зміст
Об'єднання зусиль усіх учасників процесу	передбачає активну взаємодію державних установ, громадських організацій, освітніх закладів і бізнесу задля досягнення високої результативності заходів, спрямованих на підвищення фінансової грамотності населення.
Безперервність фінансової освіти	заходи з підвищення фінансової грамотності мають здійснюватися упродовж усього життя людини, сприяти поглибленню знань про функціонування національної економіки, формуванню відповідального ставлення до управління особистими фінансами та усвідомленню важливості фінансової стійкості
Практична орієнтованість та актуальність змісту	навчальні матеріали й освітні заходи повинні відповідати сучасним викликам, містити приклади реальних життєвих ситуацій і враховувати специфічні потреби різних цільових груп населення.
Доступність та інклюзивність навчального контенту	інформація має подаватися зрозумілою мовою із використанням різноманітних каналів комунікації, методів і засобів навчання, адаптованих до вікових, соціальних та індивідуальних особливостей цільових аудиторій. Особлива увага має приділятися забезпеченню інклюзивного доступу до матеріалів з управління особистими фінансами.
Всеохопність і регіональна доступність	реалізація заходів має охоплювати все населення України, включаючи мешканців сільських та гірських територій, забезпечуючи рівні можливості для підвищення фінансової грамотності незалежно від місця проживання

Джерело: побудоване автором на основі [40]

Таким чином, фінансові ризики в умовах цифровізації є складними, взаємопов'язаними та швидко змінюються. Їх ефективне управління вимагає не лише технічних рішень, але й високого рівня цифрової культури, нормативного врегулювання та активної участі держави у захисті інтересів споживачів.

3.2. Перспективи розвитку цифрової фінансової освіти в умовах воєнного часу та відновлення

В умовах воєнного часу фінансова стабільність і грамотність стають ще важливішими, оскільки ускладнені економічні обставини вимагають від громадян здатності адаптуватися до нових фінансових реалій, керувати ресурсами та правильно планувати особистий бюджет. Окрім того, цифрові технології виступають важливим інструментом для підтримки економічної діяльності та соціальних процесів, що дає можливість зберігати й покращувати рівень фінансової освіти навіть у складних умовах.

У сучасних умовах цифровізація виступає визначальним чинником трансформації суспільно-економічних процесів, відкриваючи нові можливості для зростання економіки, розширення доступу до фінансових послуг та покращення якості життя населення. Водночас, цей процес супроводжується низкою викликів, серед яких особливе значення мають цифрова нерівність та посилення фінансових ризиків, що можуть мати істотний вплив на соціальну та економічну стабільність.

Одним із ключових викликів цифрової трансформації є цифрова нерівність, що проявляється в нерівномірному доступі до цифрових технологій, інтернет-інфраструктури та необхідних навичок користування цифровими інструментами. Вона охоплює як інфраструктурні, так і соціальні аспекти, включаючи відмінності між міськими та сільськими територіями, регіональну неоднорідність та освітньо-культурні бар'єри. Така ситуація поглиблює соціально-економічну диференціацію, знижуючи ефективність впровадження цифрових сервісів та технологій, а також створює ризики для повноцінної участі окремих соціальних груп у цифровій економіці [21].

У контексті цифровізації набувають нового значення й фінансові ризики, зумовлені розвитком фінансових технологій (фінтех), зокрема кіберзлочинність, фінансове шахрайство, технічні збої та нестабільність цифрових платформ. Особливо вразливими є соціально незахищені верстви населення, які через низький рівень фінансової та цифрової грамотності не здатні ефективно захищати власні інтереси в цифровому середовищі. Це створює потенційну загрозу для їх економічної безпеки та добробуту.

Варто зазначити, що цифрова нерівність та фінансові ризики є взаємопов'язаними явищами. Обмежений доступ до цифрових технологій у поєднанні з низькою цифровою компетентністю сприяє зростанню вразливості до фінансових загроз, поглиблюючи соціальну та економічну нерівність. Така ситуація вимагає комплексного підходу до вирішення означених проблем.

Подолання цифрової нерівності потребує інвестицій в інфраструктуру, яка забезпечить рівні умови доступу до цифрових послуг, особливо у сільських і віддалених регіонах. Важливим є також підвищення рівня цифрової та фінансової грамотності населення, зокрема шляхом впровадження програм з основ кібербезпеки, фінансового планування та користування цифровими фінансовими інструментами.

На державному рівні необхідно формувати цілісну нормативно-правову базу, яка б забезпечувала ефективне регулювання цифрових фінансових інструментів, захист прав споживачів, а також сприяла розвитку цифрової економіки без загрози соціальній стабільності.

Перспективи розвитку цифрової фінансової освіти в умовах війни та відновлення зумовлені необхідністю не лише навчити населення управляти своїми фінансами в умовах кризи, а й забезпечити стійкість економіки після завершення бойових дій. Зміцнення цифрової фінансової грамотності допоможе громадянам краще адаптуватися до нових економічних умов і ефективно відновлювати фінансову стабільність [17].

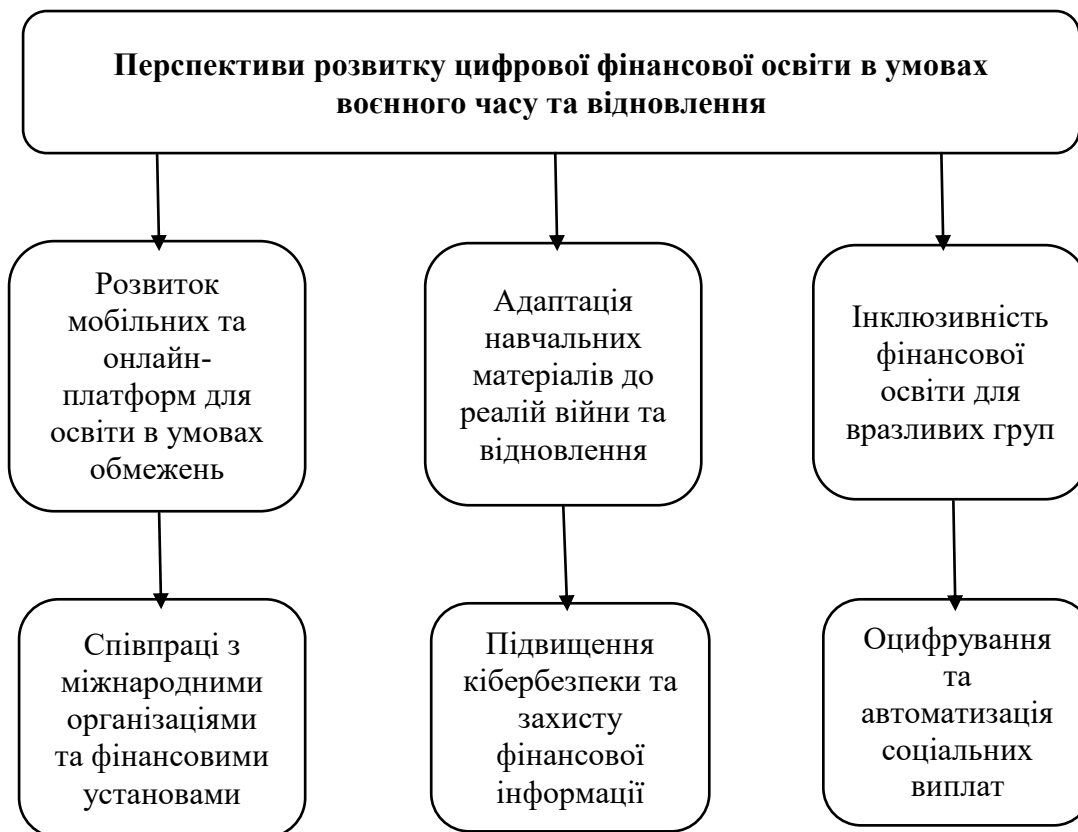

Рис. 3.1. Перспективи розвитку цифрової фінансової освіти в умовах війни

Перспективи розвитку цифрової фінансової освіти в умовах війни та відновлення охоплюють кілька важливих напрямків:

1. Розвиток мобільних та онлайн-платформ для освіти в умовах обмежень. У кризові часи мобільні додатки та онлайн-курси стають основним засобом для доставки фінансових знань до широкої аудиторії. Вони можуть бути доступними навіть при обмеженому доступі до інтернету або в умовах перебоїв з електропостачанням. Це сприяє забезпеченню безперервної фінансової освіти для громадян, особливо у віддалених або постраждалих від воєнних дій регіонах.

2. Адаптація навчальних матеріалів до реалій війни та відновлення. Враховуючи специфіку поточної ситуації, освітні платформи мають адаптувати курси з фінансової грамотності до нових умов. Це включає інформування населення щодо основних принципів управління фінансами в умовах криз, планування бюджету під час нестабільності, управління заощадженнями та інвестиціями в умовах непередбачуваних економічних змін.

3. Інклюзивність фінансової освіти для вразливих груп. Особлива увага повинна приділятися вразливим категоріям населення: внутрішньо переміщеним особам, військовослужбовцям, родинам загиблих або поранених, людям похилого віку. Програми фінансової освіти мають бути доступними для цих груп з урахуванням їхніх специфічних потреб, а також з наданням рекомендацій щодо безпечного використання цифрових фінансових інструментів та можливостей для соціальних виплат.

4. Співпраця з міжнародними організаціями та фінансовими установами. Міжнародні фінансові організації, уряди та гуманітарні установи можуть сприяти розвитку програм цифрової фінансової освіти шляхом надання грантів, навчальних матеріалів та інших ресурсів. Вони можуть забезпечити знаннями про основи фінансової стійкості в умовах криз, допомогти створити програми для відновлення економіки після воєнних дій.

5. Підвищення кібербезпеки та захисту фінансової інформації. Оскільки цифровізація фінансових послуг супроводжується зростанням кіберзагроз, важливим напрямом є підвищення рівня цифрової безпеки. Платформи з фінансової освіти повинні навчати громадян основам захисту персональних даних, використанню надійних паролів та виявленню шахрайства. Це має стати важливою частиною програм підвищення фінансової грамотності в умовах війни.

6. Оцифровування та автоматизація соціальних виплат. Для забезпечення стабільного доходу в період воєнного часу важливо впроваджувати цифрові інструменти для надання соціальних виплат, пенсій та допомоги. Навчання громадян, як користуватися цифровими платформами для отримання цих виплат, є важливим елементом підвищення фінансової грамотності.

Подолання цифрової нерівності та зменшення фінансових ризиків в умовах цифровізації є надзвичайно важливими завданнями для забезпечення стабільного розвитку сучасного суспільства. Це вимагає комплексного підходу, який включає як технологічні, так і соціальні, освітні та регуляторні ініціативи. У цьому розділі розглянемо основні шляхи, що дозволяють подолати ці

проблеми та забезпечити більш рівний доступ до цифрових фінансових можливостей для всіх верств населення.

Одним із основних кроків для зменшення цифрової нерівності є розвиток інфраструктури, особливо в сільських та віддалених регіонах. Важливо забезпечити надійний доступ до високошвидкісного Інтернету, комп'ютерної техніки та інших цифрових засобів. Для цього необхідно:

- Розширювати покриття Інтернетом у сільських і віддалених регіонах за допомогою державних програм та приватних інвестицій.
- Забезпечувати доступ до комп'ютерної техніки для малозабезпечених верств населення через програми субсидій, пільгові кредити або соціальні ініціативи.
- Модернізувати державні установи для надання послуг через Інтернет, щоб громадяни могли отримувати їх з будь-якої точки країни.

Отже, цифровізація за умови належного регулювання та цілеспрямованої політики може стати потужним інструментом сталого економічного розвитку та соціальної інклюзії. Це передбачає активну взаємодію держави, бізнесу та громадянського суспільства з метою створення безпечного, доступного та інклюзивного цифрового середовища.

Цифровізація є ключовим фактором сучасного розвитку, який відкриває нові можливості для економічного зростання, підвищення доступу до фінансових послуг та покращення якості життя. Однак, цей процес також супроводжується значними викликами, зокрема, появою цифрової нерівності та нових фінансових ризиків, що можуть суттєво вплинути на соціальну та економічну стабільність.

Цифрова нерівність – це одна з головних проблем, яка поглиблюється на тлі глобальної цифрової трансформації. Вона охоплює різні аспекти: від інфраструктурних і соціальних бар'єрів до відсутності цифрових навичок серед окремих верств населення. Суттєва різниця в рівнях доступу до цифрових технологій між міським та сільським населенням, а також між різними

регіонами країни, створює соціально-економічну прірву, яка може зменшувати ефективність цифрових інструментів і послуг.

Фінансові ризики в умовах цифровізації також набувають нового виміру. Кіберзлочинність, шахрайство, технічні проблеми, нестабільність фінтех-платформ - усі ці фактори значно підвищують ризики для користувачів цифрових фінансових послуг. Особливо вразливими є соціально незахищені верстви населення, які не мають достатніх знань або ресурсів для ефективного захисту своїх фінансових інтересів в онлайн-середовищі.

Взаємозв'язок між цифровою нерівністю та фінансовими ризиками є важливим для розуміння, як нерівний доступ до технологій збільшує вразливість певних груп населення. Обмежений доступ до цифрових послуг та низька цифрова грамотність сприяють зростанню фінансових ризиків, що, в свою чергу, підвищує рівень соціальної та економічної нерівності.

Подолання цифрової нерівності та зменшення фінансових ризиків вимагає комплексного підходу. Необхідно створювати інфраструктуру, яка забезпечить рівний доступ до технологій для всіх громадян, особливо в сільських та віддалених регіонах. Важливим кроком є також підвищення рівня цифрової грамотності серед населення, включаючи навчання основам безпеки в інтернеті та фінансовому плануванні. На державному рівні необхідно розробити чіткі нормативно-правові акти, що регулюють цифрові фінансові інструменти, забезпечують захист прав споживачів та сприяють розвитку цифрової економіки без загрози для соціальної стабільності.

У підсумку, цифровізація може стати потужним інструментом для економічного розвитку та соціальної інклюзії, якщо буде правильно врегульована та спрямована на подолання цифрової нерівності та зменшення фінансових ризиків. Це потребує спільних зусиль держави, бізнесу та громадянського суспільства для створення безпечного та доступного цифрового середовища.

ВИСНОВКИ

Проведене кваліфікаційне дослідження дозволило комплексно розглянути взаємозв'язок між рівнем фінансової грамотності населення та розвитком цифрових технологій у контексті сучасних соціально-економічних трансформацій. На основі теоретичного аналізу, вивчення статистичних даних, практичних прикладів і результатів опитування зроблено такі узагальнення:

Фінансова грамотність у цифрову епоху набула нового змісту, включаючи не лише базові знання про управління фінансами, а й навички користування цифровими фінансовими інструментами, розуміння ризиків в онлайн-середовищі та здатність до самостійного прийняття обґрунтованих фінансових рішень.

Цифрові технології значною мірою впливають на фінансову поведінку населення, створюючи як нові можливості (доступ до мобільного банкінгу, онлайн-інвестицій, електронних гарантів), так і виклики (кіберзагрози, фінансове шахрайство, інформаційне перевантаження). Це вимагає від користувачів високого рівня адаптивності та безперервного навчання.

Цифрова нерівність суттєво впливає на можливість підвищення фінансової грамотності окремих груп населення, особливо в сільській місцевості, серед людей старшого віку та соціально вразливих категорій. Це поглиблює соціально-економічну нерівність та потребує цілеспрямованої державної політики. Одним із ключових завдань є формування цифрової культури та розвитку критичного мислення у користувачів фінансових послуг, що сприятиме безпечному та ефективному використанню цифрових сервісів.

Згідно з даними Державної служби статистики України та аналітичних звітів НБУ, у 2023 році лише 68% домогосподарств у сільській місцевості мали постійний доступ до інтернету, у той час як в міських – цей показник сягав 89%. У розрізі регіонів найнижчий рівень цифрового охоплення населення спостерігався у Закарпатській (61%), Чернівецькій (63%) та Рівненській (65%) областях, що значною мірою корелює з низьким рівнем фінансової грамотності

та обмеженим користуванням цифровими фінансовими інструментами в цих регіонах.

Також встановлено, що лише 42% українців у віці 55+ регулярно користуються онлайн-банкінгом, порівняно з 85% серед осіб віком 18–35 років. Це свідчить про вікову асиметрію цифрової адаптації, що створює ризики маргіналізації старших вікових груп у нових умовах економічної взаємодії. Окрім цього, лише 37% громадян сільської місцевості у 2024 році вказали, що вільно орієнтуються в цифрових фінансових послугах, у той час як у містах цей показник становив 64%.

Фінансові ризики цифрової доби також мають зростаючий характер. У 2023 році Національний банк України зафіксував понад 78 тисяч звернень громадян щодо підозрілих онлайн-транзакцій та шахрайства, що на 24% більше, ніж у 2022 році. З них 71% були пов'язані з фішингом та маніпуляціями з банківськими картками. Водночас, за даними дослідження Work.ua, близько 53% респондентів не знають, як перевірити безпеку цифрової платформи перед здійсненням фінансової операції.

У результаті аналізу виявлено, що цифрова нерівність посилює ймовірність фінансової уразливості окремих соціальних груп. Громадяни з низьким рівнем цифрової грамотності у 2,3 рази частіше потрапляють під дію шахрайських схем, аніж особи з вищим рівнем цифрової компетентності. Це, у свою чергу, негативно позначається на загальному рівні фінансової безпеки в державі.

З метою мінімізації цифрової нерівності та зниження фінансових ризиків у цифровому середовищі доцільно реалізувати комплекс таких заходів: забезпечити рівний доступ до якісного інтернет-з'єднання в усіх регіонах України, особливо у сільській місцевості; запровадити національну програму цифрової та фінансової освіти для різних вікових і соціальних груп; розширити мережу публічних цифрових просторів (наприклад, цифрових хабів при бібліотеках або освітніх установах); розробити механізми захисту користувачів від фінансового шахрайства, зокрема шляхом впровадження цифрової

ідентифікації та двофакторної авторизації; посилити інформаційно-роз'яснювальну кампанію щодо безпечного використання цифрових фінансових послуг. Водночас держава має розвивати партнерство з приватним сектором і громадянським суспільством для створення інклюзивної цифрової екосистеми, що сприятиме соціальній згуртованості, економічній активності та фінансовій стабільності громадян у цифрову епоху.

Таким чином, результати дослідження засвідчили, що для забезпечення стійкого та справедливого цифрового розвитку необхідно поєднувати освітні, регуляторні та технологічні заходи. Лише інтегрований підхід, спрямований на вирівнювання цифрових можливостей, дозволить знизити фінансові ризики та сприятиме формуванню фінансово грамотного суспільства, здатного ефективно функціонувати в умовах цифрової економіки. Подолання цифрової нерівності має стати пріоритетним напрямом державної політики у сфері фінансової грамотності та цифрової трансформації. Необхідно активізувати програму з цифрового навчання населення, особливо в сільській місцевості та серед осіб старшого віку. Важливим є також розвиток цифрової інфраструктури в регіонах з низьким покриттям, удосконалення механізмів ідентифікації в онлайн-просторі та посилення контролю над цифровими фінансовими операціями. Проте для подальшого розвитку необхідно продовжувати впровадження заходів, передбачених Національною стратегією розвитку фінансової грамотності до 2030 року. Це стане запорукою не лише покращення добробуту домогосподарств, а й важливою умовою забезпечення економічної стабільності країни в цілому.

Отже, фінансова грамотність і цифрові технології перебувають у тісному взаємозв'язку, який визначає сучасний формат економічної активності, фінансової інклюзії та добробуту громадян. З метою забезпечення сталого розвитку цифрової економіки необхідно реалізовувати комплексні освітні, інформаційні та інфраструктурні ініціативи на рівні держави, бізнесу та громадянського суспільства.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Global Money Week 2024: результати проведення в Україні. URL: <https://events.bank.gov.ua/gmw2024/>.
2. OECD Council Recommendation on Financial Literacy. 2020. URL: <https://legalinstruments.oecd.org/en/instruments/OECD-LEGAL-0461>.
3. OECD. Digital Financial Literacy: A Policy Priority for the Digital Age 2022. URL: <https://www.oecd.org>
4. Scott, C. The Futures of Learning 3: What kind of pedagogies for the 21st century? UNESCO Education Research and Foresight, Paris. [ERF Working Papers Series, no. 15]. URL: <http://unesdoc.unesco.org/images/0024/002431/243126e.pdf>
5. Siriopoulos C. Financial markets are not efficient: Financial literacy as an effective risk management tool. The International Journal of Business and Management Research, 2021, №1, 65–73.
6. The 2023 Global Crypto Adoption Index: Central & Southern Asia Are Leading the Way in Grassroots Crypto Adoption. Chainalysis, 2023. URL: <https://www.chainalysis.com/blog/2023-global-crypto-adoption-index/#top20>
7. Top 10 beginner-friendly cryptocurrency courses for May 2024. Analytics Insight, 2024. URL: <https://www.analyticsinsight.net/top-10-beginner-friendly-cryptocurrency-courses-for-may-2024/>
8. ULEAD з Європою. Освітні ініціативи для громад. URL: <https://ulead.org.ua/>
9. USAID Україна. Програма «Трансформація фінансового сектору». URL: <https://www.usaid.gov/ukraine>
10. Zhao H., Zhang L. Financial literacy or investment experience: which is more influential in cryptocurrency investment? International Journal of Bank Marketing, 2021, № 7, 1208–1226. URL: <https://doi.org/10.1108/IJBM-11-2020-0552>

11. Блискавка О. Фінансова грамотність населення та розвиток національної економіки. URL: http://ufin.com.ua/analit_mat/strah_rynok/159.
12. Бондарчук К. Г. Інтеграція фінансової освіти і цифрових технологій у закладах освіти. Педагогічний альманах. 2022. № 52. С. 110–114.
13. Гаразд. UDC: <https://harazd.bank.gov.ua>
14. Геєнко М., Рибіна Л., Гузенко Т. Фінансова грамотність та професійний розвиток: ключові компоненти стратегії розвитку кадрового та інтелектуального потенціалу закладами вищої освіти. Економіка та суспільство. 2023. № 47. <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2023-47-96>
15. Герасименко Л. А. Цифрові фінансові інструменти: навч. посіб. Харків: ФОП Панов А. М., 2022. 176 с.
16. Глушко О. І. Фінансова грамотність як фактор забезпечення економічної безпеки громадян в умовах цифрової економіки // Фінанси, облік і аудит. – 2021. – № 4. – С. 25–31.
17. Двадцять четверте загальнонаціональне опитування “Україна в умовах війни”. Настрої та економічне становище населення (5–7 вересня 2023): Соціологічна група “РЕЙ- ТИНГ”. URL: <https://ratinggroup.ua/research/>
18. Домбровська С. О. Сучасні методи формування фінансової грамотності населення України. Освітня аналітика України. 2022. № 3 (19). С. 5–14. URL: <http://surl.li/mwwka>
19. Дзюблюк О. В. Фінансова стабільність банківської системи: теоретичні засади та практичні аспекти. Тернопіль: Економічна думка, 2013. 336 с.
20. Дзюблюк О. В. Макрофінансова стабільність та банківський сектор: проблеми взаємозв’язку. Фінанси України. 2020. № 6. С. 7–25.
21. Дорошенко Н. О., Романів В. В. Фінансова грамотність населення України. Ефективна економіка. 2018. № 11. URL: <http://www.economy.nayka.com.ua/>

22. Дубина М. В., Холявко Н. І., Попело О. В. Цифровізації ринку фінансових послуг: переваги та ризики для домогосподарств. Науковий вісник Полісся. 2022. № 2 (25). С. 160–177.
23. Дубина М., Тарасенко А., Тарасенко О. Напрямки підвищення рівня фінансової грамотності домогосподарств в умовах диджиталізації сфери фінансових послуг. Економіка та суспільство. 2023. № 56. <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2023-56-17>
24. Іонан В. Цифрова грамотність: що це і навіщо це українцям. НВ-Бізнес. URL: <https://nv.ua/ukr/biz/experts/>
25. Квасниця О. Роль фінансової грамотності в підвищенні добробуту населення. Тернопіль. ТНЕУ. 2019. С. 129-131.
26. Кириленко О., Птащенко О., Курцев О. Вплив цифрових трансформацій на розвиток сучасного економічного простору: людський капітал, інклюзія, безпека. Бізнес Інформ. 2024. Вип. 7. С. 180-190. URL: <http://jnas.nbuv.gov.ua/article/UJRN-0001514827>
27. Кізима Т. Фінансова грамотність населення: зарубіжний досвід і вітчизняні реалії. Вісник Економіки. 2012. Вип. 2. С. 64-71
28. Кізима Т., Шаманська О. Фінансова грамотність населення і фінансова поведінка домогосподарств: аспекти взаємовпливу. Світ фінансів. 2014. Вип. 1. С. 16–26.
29. Кириленко О., Крисоватий А. Вектори впливу воєнного стану на фінанси домогосподарств України. 2024. С. 944.
30. Коваль С.Л. Мотиви та потенційні ризики кредитної поведінки домогосподарств. *Ефективна економіка*: електронне фахове видання. 2016. № 10. URL: <http://www.economy.nayka.com.ua/>.
31. Сидорчук, А., Кириленко, О., Коваль, С., Сидор, І. Аналіз витрат як складова оцінки фінансового стану домогосподарств. *Financial and Credit Activity Problems of Theory and Practice*. 2022. 3(44), С. 82–91. DOI: <https://doi.org/10.55643/fcaptp.3.44.2022.3786>

32. Коваль С. Л., Грицишина Л. І. Особливості формування фінансових ресурсів домогосподарств у сучасних умовах. *Світ фінансів*. 2020. № 4 (65). С. 131–143. DOI: 10.35774/sf2020.04.131. URL: <http://sf.wunu.edu.ua/index.php/sf/article/view/1373>
33. Кузьменко О. В., Залізко В. М. Цифрові фінансові технології в системі підвищення фінансової грамотності населення. *Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія: Економіка*. 2022. Вип. 70. С. 134–139.
34. Лавренюк В. В., Лавренюк А. В. Підвищення фінансової грамотності населення: зарубіжний досвід. *БІЗНЕС ІНФОРМ*. 2022. № 1. С. 59–67. <https://doi.org/10.32983/2222-4459-2022-1-59-67>
35. Латковська Т. А. Підвищення рівня фінансової грамотності та фінансової освіти – виклик сучасності. *Наукові праці Національного університету «Одеська юридична академія»*. 2013. Т. 13. С. 429–438. URL: <http://www.naukovipraci.nuoua.od.ua/arhiv/tom13/45.pdf>
36. Лисенко С. М. Основи фінансової грамотності: навч. посіб. для студентів і широкого загалу. Львів: ЛНУ ім. Івана Франка, 2018. 148 с.
37. Лусарді А. Фінансова грамотність населення покращує загальний стан економіки країни. URL: <http://ukranews.com/uk/news/economics/2013/10/24>.
38. Ляшенко В. І., Ляшенко О. Є. Цифровізація економіки: нові виклики та можливості для фінансової грамотності. *Економіка і прогнозування*. 2021. № 2. С. 45–53.
39. Міністерство освіти і науки України. Концепція розвитку цифрових компетентностей. URL: <https://mon.gov.ua>
40. Міністерство фінансів України. Фінансова абетка: Портал фінансової грамотності. URL: <https://finlit.ed-era.com/>
41. Національна стратегія розвитку фінансової грамотності до 2030 року затв. рішенням Правління Національного банку України від 12 квітня 2024 року № 119-рш. URL: https://bank.gov.ua/admin_uploads/article/NBU_Strategy

42. Національний банк України. Національна стратегія підвищення фінансової грамотності населення до 2030 року. 2020. URL: <https://bank.gov.ua/>
43. Освітні кампанії. Центр фінансових знань НБУ «Талан». URL: <https://talan.bank.gov.ua/>
44. Приказюк Н., Ходаківська Ю. Цифрова фінансова грамотність: компоненти та методи підвищення. *Innovation and Sustainability*. 2023. № 2. С. 31–37. <https://doi.org/10.31649/ins.2023.2.31.37>.
45. Про схвалення Концепції розвитку цифрової економіки та суспільства України на 2018–2020 рр. та затвердження Плану заходів щодо її реалізації: Розпорядження Кабінету Міністрів України від 17.01.2018 р. №67-р. <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show>
46. Програма «Фінансист»— нові можливості для українського бізнесу завдяки партнерству центрів Дія.Бізнес з UKRSIBBANK та Mastercard. URL : [https://westdigital.org.ua/ finansist](https://westdigital.org.ua/finansist)
47. Птащенко Л. О., Колінчук Д. В. Актуалітети підвищення рівня фінансової грамотності українців у період розвитку фінтеху. *Економіка і регіон*. 2021. № 4. С. 92–99. URL: <https://reposit.nupr.edu.ua/>
48. Савченко Т. Г., Сліпушко О. О. Фінансова грамотність: теоретико-практичний курс : навч. посіб. – Київ : Кондор, 2021. – 198 с.
49. Східне Партнерство – Концентруючись на ключових пріоритетах та конкретних досягненнях. URL: http://eap-csf.org.ua/wp-content/uploads/2017/02/PDF1_Ukr.pdf
50. Тимків А. О., Сидор Г. В. Фінансова ін-клюдія як складова відновлення економіки України. *Інклюзія і суспільство*. 2022. Вип. 1. С. 5–14. URL: <https://journals.kpdi.in.ua/index.php/inclusion-society/article/view/2/1>
51. Фінансова грамотність для школярів: навч. посіб. / за заг. ред. В. М. Шинкарука. – Київ : Університет банківської справи, 2019. – 136 с.
52. Фінансова грамотність і підприємництво: якою буде нова дисципліна для 8–9 класів «НУШ». 20.03.2024 р. URL: <https://nus.org.ua/news/>

53. Фінансова грамотність, фінансова інклюзія та фінансовий добробут в Україні. Проект USAID «Трансформація фінансового сектору» 2021. URL : https://bank.gov.ua/admin_uploads/article/
54. Фінансова грамотність. Фінанси. Що? Чому? Як? : навч. посіб. / авт. кол. – Київ : [б. в.], 2019. – 272 с.
55. Цифрові компетенції як умова формування якості людського капіталу: аналіт. зап. / В. С. Куйбіда, О. М. Петроє, Л. І. Федулова, Г. О. Андрощук. Київ: НАДУ. 2019. 28 с.
56. Шевченко Л. С., Кучер Т. І. Фінансова грамотність у цифровому середовищі: практичний курс : навч. посіб. – Черкаси : Вертикаль, 2023. – 160 с.
57. Шевчук О. С. Роль цифрових технологій у розвитку фінансової компетентності молоді // Публічне управління та адміністрування в Україні. – 2020. – № 16. – С. 92–98.
58. Фінансова поведінка населення в інших країнах світу: результати опитування. URL: <https://imzo.gov.ua>
59. Чому в Україні критично необхідно займатися підвищенням фінансової грамотності. URL: <https://nv.ua/ukr/biz/experts>
60. Юрій С.І., Кізима Т.О. Фінансова грамотність населення в діалектиці сучасних освітніх тенденцій. URL: <https://irbis-nbuv.gov.ua>